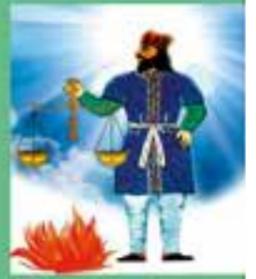

ИСТИҚЛОЛИЯТИ ТОҶИКИСТОН ПОНДА БОД!

ИНСОН, ҲУҚУҚ ВА ОЗОДИҲОИ ҶАРЗИШИ ОЛӢ МЕБОШАНД

МИНБАРИ

ҲУҚУҚШИНОС

НАШРИЯИ ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСИИ ДМТ * * * * № 13 -14 (46-47) 7-УМИ СЕНТЯБРИ СОЛИ 2016, ЧОРШАНБЕ

Халқи шарафманд ва соҳибхиради мо роҳи дар зарфи чоряк аср тайкардаи худро ҷамъбаст намуда, бо шукрона аз фазои оромиву осудагӣ бузургтарин ҷашни миллиамонро бо ифтихори баланди ватандӯстона пешвоз мегирад.

Аз рӯҳияи ҷавонони Тоҷикистони азиз эҳсос мегардад, ки онҳо дар омӯзиши илму дониш ва касбу ҳунароҳои муосир беш аз ҳар вақти дигар кӯшиш карда, нерӯи худро бо ташаббусу ибтикороти шоиста барои пешрафту ободии Ватани маҳбубамон сарф карда истодаанд.

Ҳарчанд ки истиқлоли мо ҷавон аст, вале решаҳои он ба умқи таърихи пурифтихори халқамон мерасанд ва аз муборизаҳои фидокоронаи ҳазорон нафар фарзандони далеру қаҳрамони миллатамон, ки дар роҳи озодиву истиқлоли сарзамини аҷдодиамон ҷон фидо кардаанд, шодоб гардидаанд.

Истиқлолияти мо рамзи гӯи озодии миллат ва мамлакат, соҳибхитиёрии давлат ва нишонаи равшани ватандориву ватандӯстии мо мебошад.

Истиқлолият Тоҷикистонро бо ҷаҳон ва ҷаҳонро бо Тоҷикистон пайванди ногусастанӣ ва ҳамешагӣ бахшид ва дарвозаҳои ҷаҳор самти олами бекаронро ба рӯиш боз намуд. Танҳо ба шарофати истиқлолияти давлатӣ мо тавонистем, ки аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳой бахшидани кишварамонро ҳадафи стратегии худ қарор диҳем ва бо заҳмати содиқонаи мардумамон ба сӯи ин ҳадаф босуръат пеш равем.

Истиқлолияти давлатиро дар роҳи худшиносии милливу таърихӣ, эҳёи ойину суннатҳо ва рушди илму адаб метавон марҳалаи дурахшону пурифтихори фарҳангу тамаддуни миллӣ, даврони рушди нерӯи зеҳнӣ ва эҷодкорӣ арзёбӣ намуд. Ифтихор аз таърих, фарҳанг, забон ва анъанаҳои наҷибу ҷовидонаи миллат як рукни бисёр муҳимми истиқлолияти давлатӣ мебошад.

ЭМОМАЛӢ РАҲМОН

Дар ин шумора:

**УСТОДИ ФАКУЛТЕТ
– БАРАНДАИ
ҶОИЗАИ БА
НОМИ ИСМОИЛИ
СОМОНӢ**

Саҳ. 2

**КОДЕКСИ ЭКОЛОГӢ:
ПРОБЛЕМАҲОИ
НАЗАРИЯВӢ, АМАЛӢ
ВА ҲУҚУҚИИ
ҚАБУЛИ ОН**

Саҳ. 8-9

**ТАҒЙИРӢБИ ИҚЛИМ
ВА ТАЪСИРИ ОН
БА ҶОМЕАИ ҶАҲОНӢ**

Саҳ. 14

**ФАКУЛТЕТИ
ҲУҚУҚШИНОСӢ –
ПАРЧАМБАРДОРИ
МИЛЛАТ**

Саҳ. 15

УСТОДИ ФАКУЛТЕТ – БАРАНДАИ ҶОИЗАИ БА НОМИ ИСМОИЛИ СОМОНӢ

Рӯзи 29 августи соли равон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба истиқболи 25-умин солгарди Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон гурӯҳи калони кормандони касбу кори гуногунро, ки дар фаъолияти худ ба дастовардҳои намоён ноил гардидаанд, бо мукофотҳои давлатӣ сарфароз гардонд. Боиси ифтихор аст, ки дар ин миён мудирони кафедраи ҳуқуқи ҷиноятии факултети ҳуқуқшиносӣ, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Сафарзода Анвар Ислом бо ҷоизаи таъсисдодаи Кумитаи ҷавонон, варзиш ва сайёҳии назди Ҳуқу-

мати ҶТ ба номи Исмоили Сомонӣ барои олимони ҷавон дар соҳаи илмҳои гуманитарӣ сарфароз гардонда шуд.

Садорат, кулли устодону кормандон ва донишҷӯёни факултети ҳуқуқшиносии ДМТ Сафарзода Анвар Исломро ба ифтихори мушараф гардидан бо Ҷоизаи ба номи Исмоили Сомонӣ самимона табрик намуда, ба эшон саломатию саодатмандӣ ва дар фаъолияти минбаъдаи илмӣ эҷодиш ба нафъи пешрафти ҳаёти ҳуқуқии Ватани маҳбубамон бурдборихо таманно доранд.

ДАРСИ СУЛҲ ДАР ФАКУЛТЕТ

Санаи 1-уми сентябри соли 2016 дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ дар асоси дастури супоришҳои Раёсати донишгоҳ бо иштироки доираи васеи устодон, кормандон ва донишҷӯён тамошои паҳши мустақими таҷлили Рӯзи дониш ва дарси сулҳ, ки аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Донишгоҳи давлатии Данғара ироа гашт, сурат гирифт.

Зимни суханронии хеш Президенти кишвар ваъзи кунунӣ ва мушкилоти соҳаи маориф ва таҳсилоти олии касбиро мавриди таҳлилу баррасӣ қарор дода, афзуданд, ки дар зарфи 25 соли истиқлолияти давлатӣ Ҳукумати ҶТ дар самти рушди соҳаи маориф, аз ҷумла таъмири азнавсозии муассисаҳои томактабӣ, миёна ва таҳсилоти олии касбӣ ва дастгирии иҷтимоии омӯзгорон қорҳои назаррасе ба анҷом расонидааст. Таъкид карда шуд, ки мо дар сиёсати худ аз рӯзҳои аввал ба масъалаи омӯзонидани донишҷӯи муосир замонавӣ ба наврасону ҷавонон ва дар рӯҳияи баланди ватан-

дӯстӣ, ифтихор аз Ватану ватандорӣ, ҳисси баланди миллӣ ва арҷ гузоштан ба таъриху фарҳанг тарбия кардани онҳо таваҷҷуҳи хоса зоҳир менамоем.

Сипас, бо пуштибонии амиқ аз дастури супоришҳо ва тавсияву пешниҳодҳои судманду асосноки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар толори бинои факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ба ифтихори оғози соли таҳсили 2016-2017 бо иштироки доираи васеи донишҷӯён ва устодон ҷамъомади тантанавӣ баргузор гардид. Ҷамъомадро бо сухани ифтитоҳӣ декани факултети ҳуқуқшиносӣ, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Раҳмон Д.С. ҳусни оғоз бахшида, ҳозиринро ба муносибати оғози соли таҳсили 2016-2017 муборакбод намуд. Аз ҷумла зимни баромади хеш декани факултет

қайд намуд, ки факултети ҳуқуқшиносии ДМТ ҳамчун муассисаи бонуфузи илмӣ-таълимӣ, маркази асосии омода намудани кадрҳои баландихтисоси ҳуқуқӣ, мутахассисони рақобатпазирӣ бозори меҳнат ва ҷавобгӯ ба стандартҳои байналмилалӣ ба ҳисоб меравад. Ҷамъамон дар ин маҳзани илму маърифат қорҳои арзишманди илмӣ-тадқиқотӣ бо дарназардошти самтҳои афзалиятноки илми ҳуқуқшиносии муосир анҷом дода шуда, саҳми омӯзгорон, шогирдон ва хатмкунандагони он дар тарғибу ташвиқи сиёсати ҳуқуқӣ ва тарбияи шаҳрвандон дар рӯҳияи меҳанпарастӣ, худшиносӣ, ҳифзи асолат ва манфиатҳои миллӣ беназир аст.

Мутобиқ ба ин гоҷа тарбияи донишҷӯён тавассути чораҳои тарбиявии мақсадноки ҳуқуқӣ, ахлоқӣ ва маънавӣ ба амал бароварда мешавад. Амалишавии низомии тарбия, ҷалб гардидани анъанаҳои фарҳангӣ-тамаддунӣ, мероси маънавӣ, анъанаҳои сиёсӣ-ҳуқуқиро тақозо менамояд. Қорҳои тарбиявӣ миёни донишҷӯён пайваста, мутассил ва муназзам ба роҳ монда мешавад.

Дар охир аз донишҷӯён даъват ба амал оварда шуд, ки дар ҳифзи арзишҳои Истиқлолияти давлатӣ ва бархурдор шудан аз донишҷӯи замонавӣ бо дарки масъулияти балеанд муносибат намуда, барои ба ҳайси мутахассиси асил ва рақобатпазирӣ бозори меҳнат ба воя расидан, пайваста кӯшишу пайкор намоянд.

Дар охир аз донишҷӯён даъват ба амал оварда шуд, ки дар ҳифзи арзишҳои Истиқлолияти давлатӣ ва бархурдор шудан аз донишҷӯи замонавӣ бо дарки масъулияти балеанд муносибат намуда, барои ба ҳайси мутахассиси асил ва рақобатпазирӣ бозори меҳнат ба воя расидан, пайваста кӯшишу пайкор намоянд.

Масъули саҳифа:
Бобоҷон НАИМЗОДА

**МИНБАРИ
ҲУҚУҚШИНОС**

Муассис:
факултети
ҳуқуқшиносии ДМТ
www.law.tnu.tj

Сармуҳаррир:
**Ҷаҳонгир
САЪДИЗОДА**
jahon_1967@mail.ru

Муовини сармуҳаррир:
Исмоил ШАРИФЗОДА
Муҳаррир:
Бобоҷон НАИМЗОДА
Тарроҳ:
Акмал ШАРИПОВ

ҲАЙАТИ ТАХРИРИЯ:
Раҳмон Д.С.
номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент, декани факултети ҳуқуқшиносӣ,
Маҳмудов И.Т.
мудир кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ,
Қурбонализода Н.Ш.
муовини декан оид ба илм ва робитаҳои байналмилалӣ,
Камолов И. И.
дотсенти кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ,
Сулаймонов Ф. С.
дотсенти кафедраи ҳуқуқи байналмилалӣ,

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:
Ватанзода М. М.
ердамчи Президенти ҶТ оид ба масъалаҳои ҳуқуқ;
Саид Нуриддин Саид
вазир маориф ва илми ҶТ,
профессор;
Имомзода М. С.
ректори ДМТ,
академики АИ ҶТ,
Тоҳиров Ф. Т.
академики АИ ҶТ,
Маҳмудзода М. А.
раиси Суди Конституционии ҶТ, академики АИ ҶТ,
Раҳимзода М.З.
директори маркази миллии конунгузории назди Президенти ҶТ, профессор,
Диноршоев М.
академики АИ ҶТ,
Насриддинзода Э. С.
профессори кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ,
Сафарзода Б.А.
дотсенти кафедраи ҳуқуқи инсон ва ҳуқуқшиносии муҳрисавӣ

ШАРТҲОИ ҚАБУЛИ МАВОД:
Дастнавис қабул карда намешавад.
Мавод бояд бо ҳуруфи Times New Roman Tj 14 ҳуруфчинӣ шуда бошад.
Рӯнома на ба ҳама андешаи муаллифони мавофиқ аст ва ақсои мухталифро ба хотири риояи чандандешӣ ба таъби мерасонад.

Рӯнома дар Вазорати фарҳанги ҶТ таҳти №0336/рз аз 18-уми марти соли 2016 ба қайд гирифта шудааст.
Нижонии идора: ш.Душанбе Буни Ҳисорак Шайхони Донишҷӯён, факултети ҳуқуқшиносии ДМТ.
Телефон: 865-36-38-67, 918-51-03-02. Теъод: 1000
Навбатдор: шумора: Исмоил Шарифзода

МУЖДА: ФАРҲАНГИ ҲУҚУҚИ БА НАШР РАСИД

Бахшида ба 25-умин солгарди Истиқлолияти давлати ҶТ асари илмию амалии олими варзидаи риштаи ҳуқуқ, доктори илмҳои ҳуқуқшиносӣ, профессор Насриддинзода Эмомалӣ Сайфиддин бо номи «Фарҳанги ҳуқуқӣ» аз нашр баромад, ки ҳамчун армуғони ҷашнӣ ба донишҷӯён, аспирантон, омӯзгорони факултетҳои ҳуқуқшиносӣ, кормандони амалӣ ва доираи шахсоне, ки ба омӯзиши фарҳанги ҳуқуқӣ мароқдоранд, пешниҳод мегардад.

Дар рисолаи мазкур масъалаҳои назариявӣ ва амалии фарҳанги ҳуқуқӣ аз диди таърих ва замони муосир мавриди таҳлил қарор гирифтааст. Ҳамзамон, дар асоси дастовардҳои навтарини назарияи давлат ва ҳуқуқ, ҳуқуқи инсон, фалсафаи ҳуқуқ, сотсиологияи ҳуқуқ, фарҳанги ҳуқуқшиносӣ, психология ва са-

надҳои милливу байналмилалӣ ва таҷрибаи ҷаҳонӣ дигар паҳлуҳои фарҳанги ҳуқуқӣ баррасӣ гардидааст.

Бояд қайд намуд, ки асари мазкур натиҷаи омӯзиш, пажӯҳиш ва таҳқиқи амиқи илмии чандинсолаи муаллиф буда, дар робита бо падидаи муҳимми назарияи давлат ва ҳуқуқ – фарҳанги ҳуқуқӣ иншо шудааст. Мавзӯи мазкур ҳанӯз аз аҳди қадим то ба имрӯз дар маркази таваҷҷуҳи ҳамешагии ҳуқуқшиносону фарҳангшиносон ва орифону донишмандони соҳаҳои мухталифи илм қарор гирифта, чунин ниёзмандӣ дар бобати ба анҷом расонидани таҳқиқотҳои воҳиди илмӣ оид ба паҳлуҳои гуногуни ин падида дар шароити бунёди давлати демокративу ҳуқуқбунёд ва эъмори ҷомеаи шаҳрвандӣ низ беш аз пеш эҳсос мешавад. Азбаски

фарҳанги ҳуқуқӣ дар як маврид падидаи ҳам фарҳангӣ ва ҳам ҳуқуқист ва

дар ҳар яке аз ин бахшҳо таъйиноти нодире дорад, табиист, ки таваҷҷуҳи уламои соҳаҳои мухталиф ба дарки мазмун ва моҳияти он хеле барҷаста ба назар мерасад.

Дар самти сиёсати муосири дохилии кишварҳои мутамаддин низ таъмин ва таҳкими камолоти фарҳанги ҳуқуқии аҳолӣ, аз ҷумлаи самтҳои афзалиятнок эълон мешавад. Зеро бунёди ҷомеаи воқеан шаҳрвандӣ ва эъмори давлати ҳуқуқӣ танҳо замоне имконпазир мегардад, ки сокинони он аз сатҳи баланди фарҳанги ҳуқуқӣ бархурдор бошанд, масъулияти баланди шаҳрвандӣ дошта бошанд, ба қонун ва арзишҳои ҳуқуқӣ эҳтиром ва ба қонуният ва тартиботи ҳуқуқӣ арҷ гузоранд.

Рисолаи мазкур нахустин асари том оид ба фарҳанги ҳуқуқӣ аст, ки ба забони давлатӣ ба нашр мерасад.

ИНКИШОФИ НИЗОМИ ҲУҚУҚИИ ТОҶИКИСТОН ДАР ЗАРФИ 25 СОЛИ ИСТИҚЛОЛИЯТИ ДАВЛАТӢ

Санаи 05.09.2016 дар факултети ҳуқуқшиносии ДМТ дар мавзӯи «Инкишофи низоми ҳуқуқии Тоҷикистон дар зарфи 25 соли Истиқлолияти давлатӣ» бахшида ба 25-умин солгарди таҷлили ҷашни Истиқлолияти давлатӣ бо иштироки доираи васеи омӯзгорону аспирантон, олимон, намоёндогони васоити ахбори омма ва матбуоти даврӣ мизи мудаввари ҷумҳуриявӣ баргузор гардид. Ҷаласаро бо сухани ифтитоҳӣ декани факултети ҳуқуқшиносӣ номзади илмҳои ҳуқуқ, дотсент Раҳмон Д.С. ҳусни оғоз бахшида, ба ҳозирин дар хусуси зарурат ва аҳамияти баргузори мизи мудаввар гузориш доданд. Аз ҷумла иброз намуданд, ки Истиқлолияти давлатӣ ба рамзи ягонагии миллати тоҷик, баҳамоии қишрҳои гуногуни ҷомеа, марҳилаи нави эъмори давлати миллии тоҷикон бо номи ҶТ, сулҳу субот, оромӣ осудагӣ ва ба саҳифаи нав дар

таърих табдил ёфтааст. Баъди касби Истиқлолияти давлатӣ дар Тоҷикистон асосҳои сохтори конституционӣ, вазъи ҳуқуқи озодихоӣ асосии инсон, асосҳои конституционии ташкил ва фаъолияти мақомоти ҳокимияти давлатӣ тақвину ёфта, сатҳу сифати зиндагии мардум рӯз аз рӯз беҳтар гашта истодааст.

Сипас, аз рӯи рӯномаи барномаи мизи мудаввар маърузаҳои устодони факултет Абдуллоев П.С. – ассистенти кафедраи ҳуқуқи судӣ ва назорати прокурорӣ дар мавзӯи «Инкишофи низоми ҳуқуқии Тоҷикистон дар зарфи 25 соли Истиқлолияти давлатӣ», Шарифзода С.Ш. – ассистенти кафедраи назария ва таърихи давлат ва ҳуқуқ дар мавзӯи «Функцияҳои иқтисодии давлат дар солҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон» шунида шуд. Баромадкунандагон мазмуну моҳияти маърузаҳои хешро шарҳ дода, таҳқиқи омӯзиши минбаъдаи онро

асоснок намуданд. Оид ба маърузаҳои қироатшуда саволу ҷавоб ва музокираҳо сурат гирифтанд. Аз ҷумла, дар робита ба масъалаҳои баррасишуда иштирокчиён баромад намуда, тақлифу андешаҳои судманд пешниҳод намуданд. Мавриди зикри хос аст, ки аксарияти иштирокчиёни мизи мудаввар фурсати муносибро истифода намуда, андешаю назари хешро оид ба паҳлуҳои мухталифи масъалаҳои баррасишуда баён намуданд. Дар маҷмӯъ таъкид карда шуд, ки таҳкими Истиқлолияти давлатӣ аз муттаҳидӣ, якдиливу якпорчагии Тоҷикистон маншаъ гирифта, нақши ин рӯйдодӣ таърихӣ дар тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятии мо муҳим ва бузург мешавад. Аз ин рӯ, тамоми шаҳрвандони Тоҷикистон бояд ин неъматӣ муқаддасро ҳамчун гавҳараки чашм эъмин нигоҳдоранд.

Масъули саҳифа:
Исмоил ШАРИФЗОДА

НАҚШИ ИСТИҚЛОЛИЯТИ ДАВЛАТИ

Издатullo МАҲМУДОВ
мудир кафедраи ҳуқуқи судӣ
ва назорати прокурорӣ

25 сол муқаддам, санаи 9 сентябри соли 1991 дар ҳаёти сиёсии Ватани маҳбубамон ва мардуми шарифи тоҷик воқеаи хело муҳиму фараҳбахше ба вуқӯъ пайваст, ки он абдан дар саҳифаҳои таърихи давлатдории миллиамон бо ҳарфҳои заррин сабт хоҳад шуд. Дар заминаи воқеаҳои маълуми миёнаҳои солҳои ҳаштодум ва ибтидои солҳои навадуми қарни гузашта давлати абарқудрати Иттиҳоди Шӯравӣ пош хӯрда, давлату халқиятҳои аъзои он имкони муносиб барои ба даст овардани соҳибхитиёрии сиёсиро пайдо намуданд. Дар асоси Эъломияи соҳибхитиёрии Тоҷикистон аз 24 августи соли 1990, 9 сентябри соли 1991 ҚТ расман истиқлолияти давлатии худро эълон намуд. Қабули ин қарори муҳимми таърихӣ боис гардид, ки дар харитаи сиёсии ҷаҳон давлати нав бо номи Тоҷикистон арзи ҳасти намояд ва он ҳамчун узви комилхуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ аз ҷониби давлатҳо ва созмону ташкилотҳои бонуфузи байналмиллалӣ расман шинохта шавад. Дар воқеъ, ин санади муҳимми тақдирсоз ба тоҷикон озодиву соҳибхитиёриро ҳада намуда, имконият фароҳам овард, ки баъд аз ҳазорсолаҳо дубора ба бунёди арқони давлатдории миллӣ камари ҷиммат банданд. Касби истиқлолияти давлатӣ аз давлати ҷавон тақозо менамуд, ки дар самти ба по мондани низоми нави ҳуқуқӣ, таҳия ва қабули қонунҳои ҷавобгӯ ба стандартҳои байналмиллалӣ, муайян намудани шакли сохти давлатию идоракунии, фароҳам овардани шароити арзанда барои зисту зиндагонии аҳолии кишвар ва ҳамзамон таъмини ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ҳамчун арзиши олий тадбирҳои муассирро амалӣ намояд. Имрӯз бо қаноатмандӣ метавон изҳор дошт, ки бо шарофати истиқлолияти давлатӣ тамоми заминаҳои муносиби ҳуқуқиву ташкилӣ барои рушди устувори Тоҷикистони соҳибхитиёр ва бунёди давлатдории миллӣ фароҳам оварда шудаанд. Тоҷикистон дар натиҷаи амалӣ сохтани сиёсати хирадмандони фарзанди фарзонаи миллат, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ

– Пешвои миллат, Президенти ҚТ, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон имрӯзо ба ҳайси як кишвари муваффақ дар самти таъмини зиндагонии арзанда ва некуаҳолии мардум, ҳалли масъалаҳои миллӣ, амалисозии сиёсати хоричӣ ва ҳамчун ҳонаи умеду ифтихори тамоми тоҷикони ҷаҳон ба ҷаҳониён муаррифӣ шудааст.

Яке аз дастовардҳои бузург ва нодири ҚТ дар солҳои аввали соҳибхитиёрии давлатӣ ин қабули Конститутсияи маҳсуб меёбад. Мардуми шарифи Тоҷикистон 6 ноябри соли 1994 аз тариқи раъйпурсии умумихалқӣ бо тарафдории ақсарият Конститутсияро қабул намуданд. Қабули Қонуни асосии кишвар боис гардид, ки дурнамои инкишофу пешрафти Тоҷикистон ҳамчун давлати демократӣ, соҳибхитиёр, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона муайян карда шавад. Ҳамзамон заминаҳои боэътимоди ҳуқуқиву ташкилии қабули қонунҳои нави ҷавобгӯ ба талаботи замон ва таҷдиду азнавсозии мақомоти давлатӣ ва ниҳоду сохторҳои ҳуқуқмуҳофизавӣ ба миён омаданд. Қобили қайд аст, ки Конститутсияи ҚТ бо дарназардошти ба эътибор гирифтани беҳтарин арзишҳои ҳуқуқи байналмиллалӣ, таҷрибаи пешрафтаи давлатҳои мутаммаддини дунё, таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии низоми ҳуқуқии кишварҳои пешрафта, таҷрибаи давлатдорӣ ва суннату одатҳои таърихии миллии тоҷикон таҳия ва қабул карда шудааст. Бо назардошти мустақиман амал кардани меъёрҳои Конститутсияи ҚТ дар қаламрави кишвар ва қувваи олии ҳуқуқӣ доштани он нисбат ба дигар санадҳои ҚТ дар қаламрави кишвар ва қувваи олии ҳуқуқӣ доштани он нисбат ба дигар санадҳои меъёрии ҳуқуқи байналмиллалӣ ва дохилидавлатӣ зарурати ба Конститутсия мутобиқ намудани қонунҳои амалкунанда ва ё аз нав қабул кардани онҳо ба миён омаданд. Тадричан бо дарназардошти дигаргуниҳои ҳаёти ҷамъиятӣ ва рушди инкишофи муносибатҳои ҷамъиятӣ қонунгузори кишвар дар асоси Конститутсияи ҚТ таҷдиди назар, бознигарӣ ва аз нав карда шуданд.

Мавриди зикри хос аст, ки ҳарчанд вожаи «ҳокимияти

судӣ» аввалин маротиба дар Эъломияи соҳибхитиёрии ҚТ аз 24 августи соли 1990 ифода шуда бошад ҳам, вале он бори нахуст дар моддаи 9-уми Конститутсияи ҚТ ҳамчун шоҳаи мустақили ҳокимияти давлатӣ эътироф карда шуд. Дар боби 8-уми он бошад (моддаҳои 84-92), вазифа, мақсад, принципҳои фаъолият, талабот оид ба таъин ва интихоб шудани судьяҳо, низоми судӣ мушаххас гардонид шуданд. Дар маҷмӯъ баъди касби Истиқлолияти давлатӣ бо қабули Конститутсия ва ба по мондани низоми нави ҳуқуқии кишвар дар ҚТ заминаҳои боэътимоди ҳуқуқиву ташкилӣ дар самти тақвият ва густариши минбаъдаи ҳокимияти судӣ, сохтори судӣ ва адолати судӣ рӯи кор омаданд. Аз ҷумла, дар натиҷаи татбиқи мақсаднок ва бомароми ислохотҳои ҳуқуқӣ дар кишвар шароити муносиб ва мувофиқи фаъолияти судҳо дар самти ба амал баровардани адолати судӣ фароҳам оварда шуданд.

Мувофиқи Конститутсияи ҚТ ҳокимияти судӣ яке аз рукҳои мустақили ҳокимияти давлатӣ ба ҳисоб меравад. Ҳокимияти судӣ мустақил буда аз номи давлат ва аз тарафи судьяҳо амалӣ мегардад. Ҳокимияти судӣ ҳуқуқ, озодиҳои инсонро шаҳрванд, манфиати давлат, ташкилоту муассисаҳо, қонуниятро адолатро ҳифз менамояд. Таҷрибаи ҷаҳонӣ гувоҳ аст, ки яке аз роҳҳои асосӣ ва пешқадамтарини ҷимояи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд ин ҳифзи судист. Тоҷикистон ҳамчун узви комилхуқуқи ҷомеаи ҷаҳонӣ санадҳои асосии марбут ба ҳуқуқи инсонро эътироф намуда, инсон, ҳуқуқи озодиҳои ӯро арзиши олий эълон намудааст. Ҳокимияти судӣ яке аз қафолоти асосии таъмини арзиши олий будани ҳуқуқи озодиҳои инсон баромад менамояд. Дар асоси Конститутсияи ҚТ соли 1995 силсилаи Қонунҳои конститутсионии ҚТ «Дар бораи Суди конститутсионӣ», «Дар бораи сохтори судӣ», «Дар бораи мақоми судьяҳо дар ҚТ», «Дар бораи судҳои ҳарбӣ», «Дар бораи судҳои иқтисодӣ» ва «Дар бораи Суди Олии ҚТ» қабул карда шуданд, ки барои ташаққули низоми ягонаи судии кишвар заминаҳои мусоидро фароҳам оварданд. Қабули ин санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ дар маҷмӯъ барои рушди ҳокимияти судӣ, ҳамчун аз рукҳои мустақили ҳокимияти давлатӣ мусоидат намуда, аз дигар ҷониб барои ташаққули ҳаёти нави низоми судии кишвар бо тартиби муқаррарнамудаи қонун замина гузошанд. Бо вучуди мушқилиҳои солҳои аввали касби истиқлолияти давлатӣ метавон изҳор дошт, ки аз ҷониби судьяҳои тамоми низоми судии кишвар дар самти баамалбарории адолати судӣ, ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, таъмини қонуният ва волоияти қонун қорҳои арзанда ва шоиسته анҷом дода шудаанд. Дар асоси қонунгузори мурофиавӣ парвандаҳои ҷиноятӣ, граждонӣ ва ҳуқуқвайронкунии маъмури мавриди баррасӣ қарор дода шуда, нисбат ба онҳо қарорҳои

асоснок ва қонунӣ қабул карда шуданд.

Вале бояд иқрор шуд, ки фаъолияти ҳокимияти судӣ дар самти пиёда намудани адолати судӣ он солҳо яқсонӣ ҳамвор набуда, мувоҷеҳ ба мушқилиҳои муайян низ буд. Зеро, бо дарназардошти қарор доштани ҚТ дар вазъияти баъд аз низоҳои дохилӣ, то андозае фалаҷ гаштани фаъолияти сохторҳои давлатӣ, қарор доштани шаҳрвандон дар ҳолати яъсу ноумедӣ зарур буд, ки қонуну қарорҳои қабулшуда барои таъмини сулҳу салоҳ, ҳамдигарфаҳмии комил ва фазои оромӣ субот дар кишвар мусоидат намуда, дар дили ҳар як шаҳрванди Тоҷикистон шуълаи умеду бовариро ба сӯи ояндаи дурахшон ин давлату сарзмин бедор менамуд. Дар робита ба ин масъала яке аз саҳифаҳои муҳимми таърихи навини давлати ҷавони Тоҷикистонро ин ба имзо расонидани Созишномаи умумии истиқрори сулҳу ва ризоияти миллӣ соли 1997 ташкил медиҳад. Баъд аз баргузори чандин даври музокирот ва гуфтушунид миёни намояндагони Ҳукумати ҚТ ва намояндагони Иттиҳоди нерӯҳои оппозиционии Тоҷикистон 27 июни соли 1997 дар шаҳри Москва созишномаи мазкур ба имзо расонида шуд. Ба имзо расидани созишномаи мазкур заминаҳои муайяни ҳуқуқӣ ва ташкилӣ дар самти амалисозии ислохоти низоми давлатдорӣ рӯи кор омад. Дар заминаи хуҷҷатҳои созиши номбаршуда бо мақсади таъмини механизми назорат ва татбиқи созишномаи умумӣ сохтори махсуси машваратӣ Комиссияи оштии миллӣ таъсис дода шуд. Комиссияи оштии миллӣ дар давоми ду соли фаъолият қорҳои муайянеро ба нафъи пешрафти Тоҷикистони азиз ба анҷом расонид. Комиссия ба хотири таъмини субботи сиёсӣ дар кишвар лоиҳаи тағйиру иловаҳо ба Конститутсияи ҚТ пешниҳод намуд, ки яке аз масъалаҳои марказии онро тақмили мустақилиятии низоми идорӣ судҳо ташкил медиҳад. Дар заминаи амалишавии ислохоти конститутсионӣ 26 сентябри соли 1999 ба Конститутсияи ҚТ тағйиру иловаҳо ворид карда шуд, ки дар роҳи устувор гардонидани пояхи давлати демокративу ҳуқуқбунёд қадми устувор гузошта шуд. Дар заминаи ин тағйиротҳо дар ҚТ бо фармони Президенти ҚТ аз 14 декабри соли 1999 таҳти №48 Шӯрои адлияи ҚТ таъсис ёфта, ҳалли масъалаҳои ташкилии судҳо аз Вазорати адлия ба салоҳияти ин ниҳоди навтаъсис вогузор гардид. Таъсиси Шӯрои адлияро он замон метавон як қадами навбатӣ дар ҷодаи таъмини амалии усули таҷзияи ҳокимият ва таъмини мустақилиятии ҳокимияти судӣ арзёбӣ намуд. Дар заминаи ҳамаи тағйироту иловаҳо соли 2001 Қонуни нави конститутсионии ҚТ «Дар бораи судҳои ҚТ» қабул карда шуд. Бо қабули қонуни мазкур, амали Қонунҳои конститутсионии ҚТ «Дар бораи сохтори судӣ», «Дар бораи мақоми судьяҳо дар ҚТ», «Дар бораи судҳои ҳарбӣ», «Дар бораи судҳои иқтисодӣ» ва «Дар

бораи Суди Олии ҚТ» бекор карда шуданд. Ҳамзамон дар заминаи тағйиру иловаҳои Конститутсияи ҚТ аз 22 июни соли 2003 муҳлати ваколати судьяҳо ба 10 сол дароз гардид, синни ниҳонии номзадҳои ба вазифаи судьягӣ пешниҳодшаванда 65 сол муқаррар гардид. Тағйироти рӯи кор омада дар воқеъ, аз як тараф ҷиҳати ба стандартҳои байналмилалӣ мутобиқ намудани қонунгузори миллӣ кишвар мусоидат намуда, аз дигар ҷиҳат ба рушди тақомули минбаъдаи низоми судӣ ва ҳокимияти судӣ дар кишвар шароити арзандаро фароҳам овард. Бо қаноатмандӣ ва изҳори хушнудӣ месазад хотирнишон сохт, ки масъалаи инкишофу пешрафти низоми судӣ, таъмини мустақилияти шаффофияти фаъолияти судҳо дар Тоҷикистон ҳамеша дар маркази таваҷҷуҳи роҳбарияти олии сиёсии кишвар қарор дорад. Зеро таҷрибаи давлатҳои пешрафтаи дунё, омӯзиш ва таҳлили муқоисавӣ-ҳуқуқии низомҳои пешрафтаи ҳуқуқӣ аз он шаҳодат медиҳанд, ки муҳимтарин масъала ва баҳсҳои ҳуқуқӣ, ки ба ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд иртиботдоранд, аз ҷониби суд ҳал карда мешаванд. Аз ин рӯ, яке аз мавзӯҳои марказии Паёмҳои Ҷамъаи Президенти ҚТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмонро ба Маҷлиси Олии ҚТ ин масъалаи сол аз сол тақвият додани фаъолияти ҳокимияти судӣ ва дар ин замина таҳия ва қабул намудани барномаҳои ислохоти судӣ дар Тоҷикистон ташкил медиҳад. Дар заминаи Паёмҳои Президенти ҚТ ба Маҷлиси Олӣ ба хотири таҳким баҳшидан ба фаъолияти минбаъдаи ҳокимияти судӣ, баланд бардоштани нақш ва мавқеи он дар ҷомеа, ҳифзи ҳуқуқи озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиати давлат, ташкилоту муассисаҳо, таъмини ҳамаҷонибаи қонуниятро адолат бо фармонҳои Президенти ҚТ аз 23 июни соли 2007, таҳти №271 «Барномаи ислохоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2007-2010», ва аз 3 январи соли 2011, таҳти №976 «Барномаи ислохоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2011-2013» тасдиқ карда шуданд. Хурсандибахш аст, ки то ба имрӯз тамоми нақша-чорабинҳои таҳияшуда оид ба барномаи зикргардида амалӣ карда шуданд. Қабул ва амалишавии барномаҳои давлатӣ оид ба ислохоти судӣ дар кишвар шаҳодати ғамхорҳои рӯзафзуни Ҳукумати ҚТ ба фаъолияти судҳои Тоҷикистон буда, барои тадричан боло бурдани нуфузу эътибори онҳо дар ҷомеа, ҳамчун ниҳоди ҷомеаи демократӣ хизмат менамояд. Дар заминаи амалисозии «Барномаи ислохоти судӣ-ҳуқуқӣ барои солҳои 2007-2010» аз 23 июни соли 2007, таҳти №271 кодексҳои мурофиавии граждонӣ, мурофиавии ҷиноятӣ ва мурофиавии иқтисодӣ дар таҳрири нав қабул карда шуданд. Дар сохтори Суди Олии ҚТ, судҳои вилоят, суди ВМКБ, шаҳри Душанбе бошад, соли 2010 коллегияҳои судӣ оид ба парвандаҳои оилавӣ ва маъмури таъсис дода шуданд. Ҳамза-

ДАР ТАҲЖИМИ ҲОКИМИЯТИ СУДӢ

мон бо мақсади интихоб ва ҷобачогузории номзадҳо ба вазифаи судьягӣ ниҳоди «судья-коромӯз» таъсис дода шуда, дар ин хусус ба Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи судҳои ҚТ» тағйиру иловаҳои дахлдор ворид карда шуданд.

Ба мақсади дар амал пиёда намудани Барномаи ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ барои солҳои 2011-2013, як қатор корҳо дар самти ҷобачогузории дурусти кадрҳо, баланд бардоштани сатҳи таҳассуси онҳо ва дигар масъалаҳои ташкилии фаъолияти судьяҳо ба сомон расонда шудаанд. Ҳамзамон дар заминаи ҳамин барнома қонунҳои конституционии ҚТ «Дар бораи Суди конституционии ҚТ», «Дар бораи судҳои ҚТ», Қонуни ҚТ «Дар бораи адвокатура ва фаъолияти адвокатӣ», Кодекси муурофияи хуқуқвайронкунии маъмурии ҚТ, Кодекси одоби судьяҳои ҚТ ва як зумра қонунҳо оид ба ворид намудани тағйиру иловаҳо ба қонунҳои дахлдори ҚТ қабул карда шуданд.

Бо вуҷуди корҳои анҷомдодашуда дар самти тақмили низоми судӣ, ки то андозае самараи некоро ба миён гузоштаанд, ҳулоса қардан дар мавриди он ки, ки ислоҳоти судӣ поён ёфт ва тамоми муаммоҳои ҳокимияти судӣ ҳалли худро ёфтанд, ҳанӯз бармаҳал аст. Аз ин рӯ, бояд таъкид сохт, ки ислоҳоти судӣ дар Тоҷикистон идома дорад. Дар ниҳояти кор мақсади ниҳоии ислоҳотҳои судӣ-хуқуқӣ ба он нигаронида шудаанд, ки дар Тоҷикистон як ҳокимияти судии воқеан пурқувват, мустақил, бонуфуз, беғараз ва касбӣ ташақкул ёбад ва ҳар як судья ба сифати таҷассумгари ғояву андешаи арзишҳои демократӣ, ба мисли дарки хуқуқ, озодӣ ва шаъну эътибори инсон ҳамчун арзиши олии тарбия ёбад.

Хурсандибахш аст, ки ба масъалаи ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ дар Тоҷикистон аҳамияти хосса зоҳир карда мешавад. Масъалаи ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ дар Тоҷикистон низ мавзӯи асосии аксарияти конференсияву ҳаммоишҳои илмиро ташкил медиҳад. Ҳамзамон ба ин масъала низ дар доираҳои илмӣ таваҷҷуҳи зиёд равона карда мешавад. Боиси хушнудист, ки аз ҷониби олимону муҳаққиқони ватанӣ дар иртибот ба ислоҳот ва тақмили минбаъдаи ҳокимияти судӣ ва ниҳоди судии кишвар андешаҳои созгор иброз шудаанд. Яке аз масъалаҳои муҳиме ки дар Паёми Президенти ҚТ, Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Маҷлиси Олии ҚТ дар бораи самтҳои асосии сиёсати дохилӣ ва хориҷии кишвар рӯзи 23 январӣ соли 2015 ироа гашт, ин тақвияти минбаъдаи ҳокимияти судӣ ба ҳисоб меравад. Ба ин хотир, таъкид карда шуд, ки тақвияти фаъолияти ҳокимияти судӣ яке аз самтҳои асосии сиёсати давлатӣ мебошад, зеро фаъолияти суд бо инсон ва хуқуқу озодиҳои ӯ пайванди ногу-

састанӣ дорад. Бо мақсади таҳкими минбаъдаи ҳокимияти судӣ бо Фармони Президенти ҚТ аз 5-уми январӣ соли 2015, №327 Барномаи нави ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ дар ҚТ барои солҳои 2015-2017 тасдиқ гардид. Мақсади асосии ислоҳот ин таҳкими минбаъдаи ҳокимияти судӣ, соддагардонии чараёни муурофияи судӣ, баланд бардоштани нақши суд дар ҳифзи хуқуқу озодиҳои инсонӣ шаҳрванд, ҷимояи манфиати дав-

судӣ бо дигар мақомоти ҳифзи хуқуқ, ҳамчунин ҷиҳати иҷрои санадҳои судӣ тақони ҷиддӣ хоҳад дод.

Тавре ки иттилоъ дорем, рӯзи 22-юми майи соли ҷорӣ дар ҚТ ба мақсади ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Конституцияи ҚТ раъйпурсии умумихалқӣ баргузор гардид.

Дар бораи сохтори дастгоҳ, нақшаи идоракунии ва шумораи воҳидҳои кории Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодии ҚТ ба имзо расид. Фармонҳои мазкур ҷиҳати дар амал татбиқ намудани муқаррароти наво, ки дар натиҷаи раъйпурсии умумихалқӣ рӯзи 22 майи соли 2016 ба Конституцияи ҚТ во- баста ба ислоҳоти сохтории судии кишвар ворид карда шудаанд, равона гардидаанд. Тибқи фармонҳои мазкур масъалаҳои, ки ба салоҳияти Шӯрои адлия дахл доштанд, минбаъд дар доираи ислоҳоти сохторӣ му- таноси- бан ба зим-

лат, ташкилот, таъмини қонунияту адолат ва дар заминаи он тақмили сохтор ва фаъолияти мақомоти судии кишвар мебошад. Барномаи ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ дар ҚТ барои солҳои 2015-2017 бо мақсади идома додани ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ дар кишвар, таҳкими минбаъдаи ҳокимияти судӣ, таъмини мустақилият, тақмили сохтор ва фаъолияти он, рушди қонунгузории соҳа қабул карда шудааст. Ба мақсади иҷрои Барномаи мазкур нақшаи чорабиниҳо оид ба татбиқи ислоҳоти судӣ-хуқуқӣ дар ҚТ барои солҳои 2015-2017 омода карда шудааст, ки он асосан амалишавии чорабиниҳои зеринро пешбинӣ намудааст: рушди қонунгузории муурофияи судӣ; тақмили сохтор ва фаъолияти Суди Олии ҚТ ва Суди Олии иқтисодии ҚТ; тақмили сохтор ва фаъолияти судҳои судҳои ВМКБ, вилоят ва шаҳри Душанбе, судҳои шаҳру ноҳияҳо; ислоҳоти низоми судӣ нисбати ноболигон; тадбирҳо оид ба таъмини иҷрои санадҳои судӣ; тақмили сохтор ва фаъолияти иҷроӣи суд; тадбирҳо оид ба таъсиси сохтори мустақили эксперти; рушди ҷиҳати хуқуқӣ роӣгон; таъминоти моддӣ-техникии судьяҳо ва кормандони дастгоҳи судҳо. Тавре Президенти кишвар иброз намуданд, татбиқи барномаи мазкур барои боз ҳам устувор шудани сохтори мақомоти судӣ ва пешрафту пурсамар гардидани фаъолияти онҳо, таҳкими ҳамкориҳои мақомоти

Дар натиҷа бо гирифтани 94,5 фоизи овози раъйдихандагон лоиҳаи тағйиру иловаҳо ба Конституцияи ҚТ дастгирӣ ёфт. Дар заминаи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Конституцияи ҚТ баъзе аз меъёрҳои нави хуқуқие мустаҳкам шуданд, ки зарурати аз нав бознигарӣ кардани падидаҳои марбут ба низом, сохтор ва ҳокимияти судии кишварро асос гузоштанд. Аз ҷумла, мувофиқи тағйиротҳои воридшуда аз моддаи 69-и Конституцияи ҚТ банди 12 хориҷ карда шуда, ҳамзамон як қатор навониҳо ба боби 8-ум, ки «суд» ном дорад, ворид карда шуд. Дар асоси тағйиротҳои, ки ба моддаи 86-и Конституцияи ворид карда шуд, минбаъд судьяҳои суди ҳарбӣ, судьяҳои суди ВМКБ, вилоят, шаҳри Душанбе, шаҳр ва ноҳия, судьяҳои Суди иқтисодии Вилояти Мухтори Кӯҳистони Бадахшон, вилоят ва шаҳри Душанбе бо тартиби муқарраркардаи қонуни конституционӣ ба вазифа таъин ва озод карда мешаванд. Гузашта аз ин, рӯзи 9 июни соли 2016 дар заминаи тағйиротҳои ба Конституцияи воридкардашуда аз ҷониби Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҚТ фармонҳо «Дар бораи барҳам додани Шӯрои адлияи ҚТ»,

маи Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодӣ вогузор мегарданд. Дар ҳамин замина ба Қонуни конституционии ҚТ «Дар бораи судҳои ҚТ» тағйиру иловаҳо ворид карда шуда, он ба мазмуну муқаррароти Конституцияи ҚТ, санадҳои байналмиллалии пазируфтаи Тоҷикистон, фармонҳои Президенти ҚТ «Дар бораи барҳам додани Шӯрои адлияи ҚТ», Дар бораи сохтори дастгоҳ, нақшаи идоракунии ва шумораи воҳидҳои кории Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодии ҚТ мувофиқи гардонидани шуд. Мувофиқи тағйиротҳои воридшуда тамоми масъалаҳои вобаста ба ташкили фаъолияти мақомоти судӣ, таъмини моддӣ-техникии ин сохтор, таъминоти кадрӣ, бозомӯзӣ ва тақмили ихтисоси кормандони судҳо, назорати судӣ аз болои фаъолияти судҳо, ҷорӣ намудани таҷрибаи яхела ва татбиқи дурусти қонунҳо аз ҷониби Суди Олӣ ва Суди Олии иқтисодӣ амалӣ карда мешаванд.

Дар маҷмӯъ месазад иброз дошт, ки дар замони Истиқлолияти давлатӣ дар самти таҳкимму густариши низом ва ҳокимияти судӣ дигаргуниҳои қуллӣ ба вуқӯ пайвастанд. Ин ҷо метавон муҳимтарин дастовардҳои соҳаро дар замони соҳибхитиёрии давлатӣ шартан ба таври зайл гуруҳбандӣ кард:

- дар сатҳи конституционӣ мустаҳкам намудани ҳокимияти судӣ ҳамчун шоҳии мустақили ҳокимияти давлатӣ;
- муайян кардани ҷимояи хуқуқ, озодӣ ва манфиатҳои қонунии шаҳрвандон, таъмини қонуният ба ҳайси таъиноти асосии ҳокимияти судӣ;

- амалан васеъ гаштани ваколатҳои суд дар самти баррасии парвандаҳо ва баҳсҳо оид ба хуқуқ;

- имплементатсияи меъёрҳои санадҳои байналмиллалии пазируфташуда дар қонунгузории ҚТ дар бораи судҳо ва афзалияти онҳо нисбат ба қонунгузории миллӣ;

- фароҳам овардани низоми кафолатҳои мустақилияти судьяҳо ҳангоми ба амал баровардани адолати судӣ;

- фароҳам овардани низоми кафолати дастрасии ҳар як шахс ба адолати судӣ ва ҳифзи судӣ;

- тадриҷан вусъат ёфтани маблағгузории судҳо аз буҷети давлатӣ;

- ба роҳ мондани ҳалли масъалаҳои ташкилӣ, моддӣ-техникии ва ҷобачогузории кадрӣи низоми судӣ аз ҷониби низоми олии судӣ;

- таъсиси судҳои махсусгардонидашуда (коллегияҳои судӣ оид ба парвандаҳои маъмури ва оилавӣ дар сохтори судҳои вилоятӣ, шаҳри Душанбе, ВМКБ ва Суди Олии ҚТ);

- тақмили қонунгузории ҚТ дар бораи судҳо ва мувофиқи гардонидани онҳо ба стандарти байналмилалӣ; қабули кодекси наво оид ба муурофияи ҷиноятӣ, муурофияи граждани, муурофияи хуқуқвайронкунии маъмури, муурофияи судии иқтисодӣ;

- таъсиси ниҳоди «судья-коромӯз» дар қонунгузорӣ;

- танҳо ба салоҳияти суд вогузор намудани масъалаи маҳдуд намудани хуқуқҳои конституционии инсон ва шаҳрванд дар муурофияи судии ҷиноятӣ ва фаъолияти оперативӣ-ҷустуҷӯӣ.

Дар охир мехоҳам бо сарбаландӣ иброз намоям, ки маҳз бо шарофати Истиқлолияти давлатӣ ва соҳибхитиёрии миллӣ имрӯз дар ҚТ тамоми шароитҳои арзандаи хуқуқиву ташкилӣ, молиявӣи техникӣ ва иттилоотиву иртиботӣ барои фаъолияти бомаром ва самараноки низоми судӣ фароҳам оварда шудаанд. Ҳамзамон қонунҳои амалкунандаи кишвар, ки бо санадҳои хуқуқӣ байналмиллалӣ асос ёфтаанд, фаъолияти боадолатонаи низоми судии беғараз, мустақил ва тибқи қонун таъсисёфтара дар Тоҷикистон кафолат медиҳанд. Шароити кунунии сайёра ва вазъи зудтағйирёбандаи авзои ҷомеаи ҷаҳонӣ бо дарназардошти омилҳои ҷаҳонишавӣ аз ҳар кадом судьяҳои кишвар талаб менамояд, ки бо дарки масъулияти баланди иҷрои вазифаҳои хизматӣ ва қарзи имониву инсонӣ дар назди Ватан амал намуда, фаъолияти худро барои ҳифзи хуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, манфиати ҷомеаву давлат, корхона, муассиса, ташкилотҳо, пос доштан, эҳтиром ва таҳкими дастовардҳои Истиқлолияти давлатӣ равона намоянд. Мо аминем, ки дурнамои фаъолияти ҳокимияти судӣ дар Тоҷикистон нек буда, тамоми судҳои дар қаламрави ҚТ амалкунанда дар воқеъ, ба макони асосии тантанаи адолат ва таъмини қонуният барои ҳар як шаҳрванди ҚТ мубаддал хоҳанд гашт.

АНГОРАҶОИ ТОҶИКИСТОН

(Ҷакидае барои ҷашни 25-солагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистони азиз)

«Ватан - ин муҳаббат, ишқ ва муқаддасоти инсон аст» (аз катибаи рӯи санг)

Тоҷикистон!

Ин ном ба назари ҳар шахсе, ки тоҷик асту тоҷикистонӣ ва ин ватану ин сарзамини зебо ва ҳамешабахорро дӯст медорад, бисёр азиз аст. Гумон мекунам, ки ин ном ва садои мутантани он «То-чи-кис-тон!» дили ҳар соҳибватанро ба ҷӯш меоварад ва дар андешааш як эҳсоси гармӣ, нармӣ ва дӯстдорӣ ватанро ба вучуд меоварад. Оре, ин ном барои ҳар як фарзанди ин сарзамин бисёр азиз аст ва меҳру муҳаббатро ба ин ватани азиз, ба ин кишвари қашанг, ин сарзамини ҳазордостон, ин диёри қуллаҳои осмонбӯс ва осмони нилобӣ, ин замини дарёбоду пур аз шаршараҳои пурсадою сернавори метавон танҳо бо дӯстдорӣ модари худ муқоиса кард.

Чун Ватан бо Модар ҳамради, тавъам аст, пас, сарзамини аҷдодӣ ин худ модари мост.

Тоҷикистон!

Эй Ватан, эй зодгоҳам, эй умеди орзуҳо, эй ормонҳои ҷавониям, як умр дар оғуши ту калон гаштам ба воя расидам ва аз обу ҳавои форамии ту, баҳравар шудам. Азизам, нури чашмам, эй Ватани маҳбуб, эй маъбуда, эй олиҳаи зебӣ, эй дилбари нозанин Тоҷикистон!

Пеши поят ба зону зада сари таъзим фуруд меорам. Ҳар як порча санги сари роҳат, ҳар гарду чанги сари

подароҳат, ҳар як садои шилдирӯси чашмаҳоят, ҳар як хониши кабу паррандаҳоят бароям шинос ва гувороянд. Ончунон модари азиз Тоҷикистони бузург, маҳбуб бар Шумо дил додаам ва ошиқи рӯи маҳчабини табии нотақрорат гаштаам, ки ба риштаи тасвир кашидани ин меҳру муҳаббати модарию писарӣ аз имкон дур аст. Эй Ватани бузург ва азиз, агар дар сафар замоне дур аз оғушат будаам ба ростӣ маро хоб аз чашмонам парида ва аз хӯрдан бозмонда будам! Гарчанде дӯстонам манро бо зеботарин манзараву деворнигораҳои машҳури олам шинос мекарданд, лекин дар сар ҳамоно ёди ту будааст. На манзараҳои зеботарини ҷуғрофии поёноби дарёи Волга ва гулҳои нилуфари ниҳазираҳои ин поёноб, ки дар зебогӣ дар ҷаҳон ба худ назир надоранд манро ба риққат овардаву на деворнигораҳои Луври Фаронса ва на маҷмааи меъморӣ бо хуни садҳо ҳазор мардуми бегуноҳ сохтаи замони Темурлангу авлодонаш!

Ба назарам як манзараи печутобхӯрда фурумадани як дарёчаи шӯхобу мусаффо ва чун шири модар сафеди Шумо аз ҳазор манзараҳо, балки аз қулли маъбудаҳои олам барои ман азизтар аст. Зеро ин дарёчаи шӯх бо як оҳанги зебои тоҷикона, овози нарми лафзи модарона, савту навои миллати ман ва кишвари манро меҳонад ва дар садои шаршараю рудҳои меҳани азиз меҳру муҳабба-

ти Модар-Ватан бо тамоми тасвирҳои зебои шоиронаи ин меҳру муҳаббат нуҳуфтааст.

Кӯҳҳои сарбафалаккашида ва осмонбӯсат аҷаб шукӯҳу шаҳомате доранд. Онҳо рамзи бузургӣ ва неқномии кишвари азизанд. Назди ин қуллаҳои баланди сафеду сарбафалакат ҳатто душманонат тӯли асрҳо очизу ҳайрон монда, чун муттаҳам ва шахси нимҷоне ин сарзаминро тарк гуфтаанд, зеро ки зӯрашон ба ин қуллаҳои фатҳнопазир ҳеҷ гоҳ намерасид!

Эй меҳани азиз, ин суҳанро ба Шумо меғӯям, ки заррае аз домони поки шумо ба ҳеҷ кучо рафтани нестам ва дар кучо будам ва боз тақрор мекунам берун аз марзи поки ту ҳама вақт бо ёди Шумо зистам ва хоҳам зист. Чун ба хизмати сарбозӣ муддати 2 сол аз оғуши нозанинат бурун шудам, шабе набуд, ки ин хоки муқаддас ба хобам надарояд. Ончунон пазмонат шудам, ки мехостам, ки бол кушода, аз сарзамини дур ва қаҳратун ба сӯят парвоз кунам. Маро танҳо як чиз манъ мекард ва қаноатбахш месохт. Ман сарбоз ва муҳофизи ту будам, эй манбаи ҳаёт, эй хоки муқаддас Тоҷикистони азиз!

Баъди ду соли хизмат дар артиш дар айёми баҳорон ба канорат баргаштам. Шумо маро айёми баҳорон бо зебогии табиии ба худ хоси тоҷикона, табиии афсонавӣ, нур, нармӣ, гармӣ ва навоиш, модарона истиқбол

кардед. Чун аз ҳавопаймо поин шудам, аввалин коре, ки кардам, ин дар хоки поки ту эй меҳани азиз ба зону задам ва хокатро бӯсидам ва ба чашм тӯтиё кардам ва шукрона кардам, ки Худованди бузург ва якто маро сарбаландона, сиҳату саломат, баъди хизмати бисёр муваффақона дар Артиши Шӯравӣ ба дидори Ватан-Модар расонид!

Ростагро гӯям, Тоҷикистон, эй умеди қалби кӯчаки ман ва ситораи яқтои осмони ишқи пок, аслан фарзандонат, чанд соли охир азобат доданд. Боз душманони нимваҳшият аз қаъри асрҳо, савори тӯдаҳои аспони нимваҳшӣ бо найзау шамшерҳои тези худ ҳамлавари кишвар гашта, борҳо синаи поки Шуморо чок карда, фарзандони зиёдатро қурбон кардаанд ва он вақт, он замон хун мегиристӣ, лекин сабру таҳаммулро пеша кардӣ ва сабуруна он фочеаҳои даҳшатнокро паси сар карда, миллати тоҷикро то ба имрӯзи пирӯз расонидӣ, дар ҳеҷ давру замон нагузоштӣ, ки оташи деғдони хонадонҳо хомӯш шавад ва ҳама вақт барои мардум файзу баракат меоварӣ то фарзандонат гурусна набошанд, дар гармию нармӣ зинда монанд!

Имрӯз низ ҳазорон фарзандонат берун аз марзи ту, дар хоки кишвари бегона ба хошти қутти лоямте ба даст овардан пайи кор ҳастанд. Ман, эй Ватани азиз, ҳис мекунам, ки ҳар вақте як «Бор-200»-ро бо қисми абгору фарсудаи фарзандат аз хориҷи кишвар меоваранд, чӣ қатар бароят вазнин, ногувор аст. Ба назарам бо дидани ин манзара аз чашмонат эй Тоҷикистони азиз хун мерезад ва чигарат аз дарду аламҳо садпора мегардад.

Эй Ватан, эй Тоҷикистон! Диёри домони сарсабз ва биҳишти ҷовидонаи ман!

Ба ростӣ Шумо ифтихорӣ моед. Ифтихори фарзандонатон ҳастед! Бо шумо ифтихор дорем ва бо номи Шумо зиндаем ва зинда хоҳем буд!

Ҳар гоҳ дар кучо бошему ливои зебо, нишони пурчилляотро бинем мо аз он фахр мекунем, зеро ин нишонаҳо, рамзи Ватан - Модари мо Тоҷикистони соҳибистиқлоланд!

Варқай ЗАЙНИДДИН
ёвари калони прокурори вилояти Хатлон,
мушовири адлияи дараҷаи 1, узви ИЖТ

Тоҷикистони азиз, қисмати Шумо монанд ба қисмати мурғи Самандар аст, ки ба рағми душманони молу ҷони хеш, аз лаҳчаи хокистари сӯзони худ боз аз нав ҷон гирифта, шӯълавар гардид. Инак баъди ҳазор сол боз Шумо чун давлати Оли Сомон эҳе гаштед ва хотираи фарзандони бузургатонро, ки дар тӯли асрҳо бо орзуи озодӣ ва истиқлолият бо сад ормону алами тоҷикона зери хок бурдаанд шод намудед. Шумо умеди дили рамида ва ранҷидаи тамоми тоҷикони ақсои оламед. Эй меҳани бузург ва пурқудрат!

Ба ростӣ, агар дар ҷаҳон биҳиште низ вучуд дошта бошад, пас он биҳишт бешак Тоҷикистон аст. Як фикр кунед, дар як марзи на он қадар бузург чӣ гуна муъҷизаи ҳафт иқлимро Худованд ҷой додаст: як сӯ баҳор, як рӯ тирамоҳ, як тараф зимистони қаҳратун ва каме дуртар тобистони сӯзон бо обҳои роғҳои бас бузург!

Агар нуқтаи Айваҷат гармтарин нуқоти саёра маҳсуб ёбаду қариб 50 дараҷа гарм бошад, пас бо мавзеи Булункули Бадахшонат бо 58 дараҷа хунунӣ танҳо Арктика ва Антарктика рақобат карда метавонанд! Бешак, ин атои муъҷизаи худовандист, на чизи дигар!

Пас, эй азизони дил, эй маҳвашон ва ҷавонон, эй меҳмонони дуру наздик марҳамат «Хуш омадед ба биҳишти заминӣ ва табиӣ, диёри ҳамешасабз, ба Тоҷикистони азизи соҳибистиқлол ва озоду обод!»

Марҳабо ба диёри муқаддасу хуррамистон – Тоҷикистони боғистон!

Муборак САФИЕВА
ассистенти кафедраи
хуқуқи судӣ ва
назорати прокурорӣ

ПОЯНДА БОД, ИСТИҚЛОЛИ ТОЧИК!

Истиқлолият барои мо рамзи ватандорӣ, бузургтарин неъматҳои давлатдорӣ мустақил, азму талошҳо барои расидан ба истиқлолияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангӣ мебошад. 24 августи соли 1990 Иҷлосияи дуюми Шӯрои Олии ҶТ дар бораи Истиқлолияти Ҷумҳурии эълония қабул кард. Моддаи аввали эълония эълон кард, ки ҶТ давлати мустақили демократӣ ва ҳуқуқбунёд мебошад.

9 сентябри соли 1991 аввалин маротиба рӯзи Истиқлолият эълон карда шуд. Ҷумҳурии мо акнун бо тамоми мамлакатҳои ҷаҳон мустақилона робита барқарор мекунад. Тоҷикистонро беш аз сад давлати дунё ба расмият шинохтанд. Тоҷикистони азизи мо узви СММ гашт. Пас аз як соли Истиқлолият моҳи ноябри соли 1992 дар Қасри Арбоби ноҳияи Б. Ғафуров

Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии ҶТ ба арсаи сиёсат шахсиятеро баровард, ки дастовардҳои минбаъдаи кишвар ба он иртиботи ҷамъониба доранд. Аз рӯзи сарвари давлат интиҳоб гардидани фарзанди барӯманди халқи тоҷик Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар тамоми бахшҳои ҳаёти давлатӣ ва ҷамъиятӣ – асосҳои сохтори конституционӣ, рукнҳои тозаии идоракунии давлат, меъёрҳои танзимкунандаи ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ кишвар рушду нумӯ намуда, пули миллӣ ба муомилот баромад ва шиносномаи миллӣ дар арсаи ҷаҳонӣ эътироф гардид.

Халқи азиятдидаи тоҷик барои тақдими Истиқлоли-

ят, ниғадошти якпорчагии марзу бум, расидан ба сулҳу ваҳдат ва ягонагӣ, интиҳоби роҳи рушду тарақиёт Конститутсияи кишварашро қабул кард. Қабул шудани Конститутсия аз ҷониби халқ нишонаи эътирофи Ҷумҳурии қонуно дошт. Кафолати зиндагии осуда ва озодро барои халқ ин ҳуҷҷати муҳим таъмин намуд. Соҳиби давлати мустақил будан барои ҳар инсон бахти бузург аст. Тамоми сокинони кишвари озоду ободи мо имрӯз ифтихор доранд, ки биступанҷумин солгарди Истиқлолияти давлатии ҶТ-ро ҷашн мегиранд. Шукр аз он мекунем, ки соҳиби давлати мустақил, ҳуқуқбунёд, демократӣ ва дунявӣ га-

штем. Дар тӯли биступанҷ соли Истиқлолият иқдомҳои Ҷумҳурии ҶТ дар ҳама соҳаҳои ҳаёти ҷомеа амалӣ шуда истодааст.

Вақт собит сохт, ки вази фаҳои дар назди Ҷумҳурии кишвар гузошташуда бомуваффақият иҷро гардиданд. Ин ҳам бошад се ҳадафи стратегӣ: истиқлолияти энергетикӣ; баромадан аз бунбасти коммуникатсионӣ; таъмини амнияти озуқаворӣ мебошад.

Тоҷикистонро шинохтани зиёда аз 165 кишвари ҷаҳон далели равшани хирадмандии роҳбарияти давлати тоҷикон, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон аст.

Даврони Истиқлолият дар тӯли 25 сол ба мо имкон фароҳам овард, ки роҳи имрӯзу ояндаи миллат ва пешрафти минбаъдаи Ватани азизамонро ба сӯи ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд, ягона ва дунявӣ интиҳоб намоем. Истиқлолият барои мо рамзи олиии ватандорӣ, неъматҳои давлатдорӣ мустақил, шиносномаи байналмилалӣ ва шарафу эътибори ба ҷаҳони мутамаддин пайвастании кишвари соҳибистиқлоли Тоҷикистон мебошад. Дар соҳаи илму маориф, тиб, фарҳанг ва дигар бахшҳои иҷтимоӣ низ як силсила ҳадафҳо муайян гардида, амалӣ шуда истодаанд.

Мо, ҷавонон, бо дониши комил, зиракии сиёсӣ ва эҳсоси баланди ватандӯстӣ монеаҳои мавҷударо паси сар намуда, дар пешрафти кишвари соҳибистиқлоли хеш саҳми арзанда хоҳем гузошт. Истиқлолият рамзи саодати миллат ва давлати соҳибхитиёри миллӣ нишонаи пойдориву бақои он мебошад. Истиқлолият шараф ва номуси ҳар як миллати соҳибистиқлол аст.

Бигзор Истиқлолият ба халқи тоҷик бахту саодат, зиндагии осуда ва комёбиҳоро оварад. Поянда бод, истиқлоли тоҷик!

ИСТИҚЛОЛИЯТ – ЗАМИНАИ ТАШКИЛИ ДАВЛАТИ МИЛЛӢ

«Яке аз муҳимтарин дастовардҳои мо дар даврони истиқлолият давлатсозӣ ва давлатдорӣ муосири миллӣ мебошад, ки моҳиятан шакли ҳуқуқбунёд, иҷтимоӣ ва дунявиро дорад».

Эмомалӣ Раҳмон

Гузашти вақт беш аз пеш собит менамояд, ки ҳастии ҳар давлату миллат, рушди озодона ва сарбаландии ҳар як фарди он маҳз ба истиқлолияти озодӣ ҳамчун кафили асосии бақои миллатҳо вобастагии ногусастанӣ дорад. Бинобар ҳамин, ин дастоварди бузург дар тӯли таърихи башарият имкон фароҳам овардааст, ки мардумони ҷаҳон соҳиби ҳаққи табииву таърихӣ худ бошанд.

Мояи ифтихори мардуми тоҷик аст, ки баъди садсолаҳои зиёд маҳз ба шарофати ин неъматҳои бебаҳо, яъне истиқлолияти давлатӣ бо дарназардошти анъанаву суннатҳои таъри-

хӣ аҷдодӣ ва бо истифода аз таҷрибаи кишварҳои мутамаддину пешрафта биступанҷ сол қабл ба бунёди давлатдорӣ миллии худ оғоз кард.

Зимни талошҳои пайдарпайи абармардони миллати тоҷик соҳибхитиёри, истиқлолият ва тамомияти арзии мамлакат таъмин гардида, Тоҷикистон дар арсаи байналмилалӣ ҳамчун давлати комилхуқуқ ва соҳибхитиёр шинохта шуд. Бояд қайд намуд, ки бар асари таҳавулоти сиёсӣ иҷтимоӣ дар ибтидои солҳои 90-уми асри гузашта, имкони таъсиси давлати навини тоҷикон рӯи даст омад. Дар таърихи 24-уми августи соли 1990 Иҷлосияи дуюми Шӯрои Олии ҶТ «Эълонияи истиқлолияти ҶТ»-ро қабул кард, ки дар моддаи аввали он Тоҷикистон ҳамчун давлати мустақилу демократӣ ва ҳуқуқбунёд эълон гардид. Аммо барои сохтани воқеан як ҷомеаи озоду мустақил, ҳифзи манфиатҳои миллӣ давлатӣ зарурат ба миён омад, ки Тоҷикистон истиқлолияти комили худро ба даст

гирад. Ҳамин тавр, баъди расман қабул намудани санад дар бораи пошхӯрии давлати Шӯравӣ, 9 сентябри соли 1991 Иҷлосияи ғайринавбатии Шӯрои Олии ҶТ, даъвати дувоздаҳум «Изҳорот дар бораи Истиқлолияти давлатии ҶТ»-ро қабул намуд. Чунин санади тақдирсоз аз он шаходат меод, ки минбаъд Тоҷикистон метавонад сиёсати дохилӣ ва хориҷӣ худро мустақилона, бе даҳлати кадом давлат ва ё ташкилоте ба роҳ монда, рӯи ҷониби бунёди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ ва ягона ниҳад. Аммо баъди ба даст овардани истиқлолияти комил дар ҶТ бо даҳлати ихтилофандозии қисмате аз нотавонбинони дохилӣ ва хориҷӣ ҷомеаро ҷанги таҳмили шаҳрвандӣ фаро гирифт. Аз ин рӯ, зарурати қабули санадҳои нави меъёрии ҳуқуқӣ, ки ҷавобгӯи воқеияти замон буда, категорияҳои инсондӯстӣ ва адолатро дар худ инъикос кунанд, ба вучуд омад.

Бинобар ин, баъди қа-

були Изҳорот дар бораи истиқлолияти ҶТ раванди қонунқабулкунӣ дар мамлакат инкишоф ёфт ва танзими муносибатҳои ҷамъиятӣ тавасути ин санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ба роҳ монда шуд. Махсусан, дар қатори санадҳои меъёрий-ҳуқуқӣ қабулшудаи замони истиқлолият Конститутсияи ҶТ дар мақоми аввал меистад, ки тавонист, дар худ асосҳои сохтори конституциониро мустақам намуда, тартиби ташкил, фаъолият ва ваколатҳои мақомоти олиии ҳокимияти давлатиро муайян намуда, ихтилофу нофаҳмиҳоро дар ҷомеа коҳиш дод. Бори аввал ҳуқуқу озодиҳои инсонро арзиши олӣ эътироф намуда, баробарии ҳамаро дар назди қонун таъмин намуд, ки ин ба раванди ташкили давлати ҳуқуқбунёд дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон мусоидат намуд. Инчунин барои боз ҳам мустақам кардани мақом ва нуфузи меъёрҳои Конститутсияи соли 1999, 2003 ва соли 2016 ба таври раёӣпурсии умумихалқӣ ба он тағйиру иловаҳои ворид карда шуд.

Эмомалӣ МИРАЛИЕВ
ассистенти кафедраи
хуқуқи ҷиноятӣ

Аз ин рӯ, ин истиқлолият, ки бо талошу ҷонбозҳои зиёди родмардони Ватан ба мо ба даст омадааст, бояд аз ҳаргуна фитнаву ихтилофоти дохилӣ хориҷӣ ҳифз карда шавад. Баҳри устувору пойдори нигоҳ доштани истиқлолияти давлатӣ зарур аст, ки ҳар як шаҳрванд моҳияти давлати миллиро дарк намуда, аз ҳадафҳои аслии истиқлолият, унсурҳои худшиносӣ, ифтихори миллӣ ва олиии ватандорӣ огоҳ бошад. Истиқлолияти давлатии ҶТ фархунда бод!

КОДЕКСИ ЭКОЛОГӢ: ПРОБЛЕМАҲОИ НАЗАРИЯВӢ,

Мухаммадҷон СОҲИБОВ
ассистенти кафедраи
ҳуқуқи граждани

АЗ РЕДАКСИЯ:

Мақолаи мазкур масъалаи кодификатсияи қонунгузорию дар ҚТ, ки дар доираи он таҳияи Кодекси экологии ҚТ низ дар нақша аст, фаро мегирад. Дар рафти таҳия ва қабули Консепсияи лоиҳаи кодекс як қатор проблемаҳои назариявӣ-амалӣ ва ҳуқуқӣ ба вуҷуд омадааст, ки дар ҳамин мақола роҳҳои имконпазири ҳалли онҳо то андозае таҳлил гардидааст. Муаллиф ба масъалаи қувваи ҳуқуқи санадҳои меъёрии ҳуқуқи ба низоми қонунгузорию экологӣ дохилбуда, ба зарурати дар қонунгузорӣ муқаррар кардани принципи афзалияти ҳифзи муҳити зист ва хусусияти афзалиятнокии меъёрҳои ҳифзи муҳити зист нисбат ба меъёрҳои оид ба захираҳои табиӣ, ки аз принципи мазкур бармеояд, таваҷҷуҳи хоса кардааст.

Дар мақола самтҳои тақмили қонунгузорию экологӣ, хусусан қабули марҳала ба марҳалаи Кодекси экологии ҚТ чун санади кодификатсионӣ бо дохил намудани қисми умумӣ ва махсус ба сохтори он пешниҳод шудааст. Ҳамзамон дигар муаммоҳои қабули Кодекси экологӣ ва роҳи ҳалли онҳо аз мақолаи мутахассиси соҳа Мухаммадҷон Соҳибов дарёфт карда метавонед. Одатан дар рӯзномаи «Минбари ҳуқуқшинос» мақолаҳои давомдор ба нашр намерасанд, аммо бо дарназардошти муҳимияти масъала тасмим гирифта шуд, ки мавзӯ дар шумораҳои баъдӣ низ пайгирӣ карда шавад.

Мувофиқи Консепсияи пешгуи инкишофи қонунгузорию ҚТ, ки бо Фармони Президенти ҚТ аз 19-уми феврари соли 2011, №1021 ва Барномаи давлатии татбиқи Консепсияи пешгуи инкишофи қонунгузорию ҚТ дар соҳаи аграрӣ ва ҳифзи муҳити зист барои солҳои 2012-2015 бо Қарори Ҳукумати ҚТ аз 1-уми март соли 2012, №94 тасдиқ карда шудааст, дар ҚТ вобаста ба Кодекси экологии ҚТ қорҳои рафта истодаанд. Аллакай лоиҳаи Кодекси экологии ҚТ омода шудааст ва матни пурраи онро аз сомонаи <http://ygrt.tj> (санаи мурочиат 22.09.2016) дастрас карда метавонед.

Дар аксарияти давлатҳои ҷаҳон танзими ҳуқуқи соҳаи экологӣ дар ибтидо дар асоси санадҳои меъёрии ҳуқуқи гуногун танзим карда мешуд. Дар Шветсия ва Фаронса тадриҷан ба коркади қонунгузорию махсуси экологӣ оғоз намуданд. Азбаски муносибатҳои вобаста ба ҳифзи муҳити зист мураккаб ва гуногунгаркиб мебошанд, қонунгузорӣ дар соҳаи экологӣ аз меъёрҳои соҳаҳои гуногун иборат буда, мувофиқан муносибатҳои гуногунро танзим мекарданд. Ҳамин тавр, танзими комплекси ин муносибатҳо решаи таърихӣ дошта, то ҳол идома дорад.

Имрӯз қонунгузорию соҳаи экологӣ ҳаҷман хеле калон шуда, масъалаи татбиқи он мубрам шудааст. Бо дарназардошти зиёд будани санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва ба самтҳои гуногун инкишоф ёфтани қонунгузорию соҳаҳои алоҳидаи ҳифзи муҳити зист, риоя нашудани принципи қонунҷодкунӣ аз лиҳози ягонагии низоми экологии ҚТ муҳолифат ва норасоиҳо дар қонунгузорию экологӣ зиёд шуда истодаанд. Сарфи назар аз ташаққули зухуроти калони ҳуқуқӣ ва қорҳои зиёди анҷомёфта раванди ташаққули қонунгузорию экологӣ то ҳол анҷом наёфта, тақмили хоссаро талаб мекунад.

Барои ин пеш аз ҳама зарур аст, ки дар баробари самтнокии ва диққат ба хусусиятҳои ҳар як соҳаи экологӣ, ба масъалаҳои ҳамоҳангӣ, ҳамкорӣ ва аз лиҳози принципи ягонагии низоми экологии ҚТ муносибат намудан диққат диҳем.

Таҷдиди назар ба қонунгузорию соҳаи экологӣ имрӯз ногузир буда, амалияҳои тезтари он барои пешрафти иқтисодии кишвар ва мустақамгардии сиёсати ҳифзи муҳити зисти кишвар аҳамияти калон дорад. Бинобар ин, сиёсати пешгирифтаи Ҳукумати кишвар ба ин масъала махсус равона

шудааст.

Тавре дар Консепсияи пешгуи инкишофи қонунгузорию ҚТ аз 19-уми феврари соли 2011, №1021 ва Барномаи давлатии татбиқи Консепсияи пешгуи инкишофи қонунгузорию ҚТ дар соҳаи аграрӣ ва ҳифзи муҳити зист барои солҳои 2012-2015 аз 1-уми март соли 2012, №94 тасдиқ карда шудааст омадааст: «Кодификатсияи қонунгузорӣ ин шакли коркарди санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ, тарзи сифатан ба тартиб даровардани қонунгузорӣ, таъмини мувофиқат, инчунин тоза ва озод кардани он аз меъёрҳои қуҳнашуда, ки дар амал қор намекарданд, мебошад. Кодификатсия, пеш аз ҳама, бо мақсади танқидан назар кардан ба меъёрҳои амалкунанда, аз байн бурдани муҳолифатҳои нигаронида шудааст. Кодекс дар ин маврид шакли мувофиқ барои мушаххас, мураттабгардонию қонунгузорӣ бо мавзӯҳои муайян, муфассал ва дақиқ ба танзим даровардани муносибатҳои соҳа баромад мекунад».

Имрӯз бинобар ҷой доштани мушкулот зарурати кодификатсияи пешомадааст. Ин заруратро танзими парешон ва муҳолифатҳои дар байни санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ тақон медиҳанд. Гузашта аз он, вобаста ба объектҳои ҳифзи муҳити зист санадҳои гуногунсатҳ қабул шудаанд. Дар соҳаи ҷанга-

листифодабарӣ – Кодекси ҷангали ҚТ, дар соҳаи ҳифзи фазои ҳавой – Кодекси фазои ҳавоии ҚТ, дар соҳаи олами ҳайвонот – Қонуни ҚТ «Дар бораи олами ҳайвонот» ва ғайра амал мекунад. Тамоми санадҳои вобаста ба соҳаҳои алоҳидаи экологӣ дорои хусусияти махсус дошта, ҳамкорӣ ва таъсири мутақобиларо бо дигар объектҳои ҳифзи муҳити зист пешбинӣ намекунад. Ҳатто мафҳумҳои дар санадҳои мазкур ба таври гуногун шарҳу эзоҳ ёфтаанд, ки ин масъала дар оянда ҳалли худро интизор аст.

Қоркарди Кодекси экологии ҚТ-ро мебояд ҳамчун қадаме барои дақиқ омода сохтани низоми қонунгузорию ҷавобгӯ ба сатҳи тараққиёти муосир, ки муносибатҳои дар соҳаи ҳифзи муҳити зист ва истифодаи оқилонаи захираҳои табиӣ ба танзим мебарорад, баррасӣ намуд. Қабули Кодекси экологии ҚТ имкон медиҳад, ки муҳолифати ҷойдоштаи байни нақши Қонуни ҚТ «Дар бораи ҳифзи муҳити зист» аз 2 августи соли 2011, №760 ҳамчун санади меъёрии ҳуқуқӣ, ки доираи муносибатҳои ҷамъиятии танзимкунандаи ҳуқуқи экологиро бештар ба таври умумӣ муайян менамояду принципҳои умумӣ ва василаи таъмини амнияти экологиро пешбинӣ мекунад ва ҷойи ишғолнамудаи ин Қонун дар иерархи-

яи сарчашмаҳои ҳуқуқ дар асоси Қонуни ҚТ «Дар бораи санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ» аз 26 март соли 2009, №506, ки имконияти ба сифати қонуни асосии соҳа эътироф намудани онро намендиҳад, баргараф карда шавад.

Ҷояи қабули санади меъёрии ҳуқуқи кодификатсияшудаи соҳаи муносибатҳои экологӣ – Кодекси экологӣ на в нест. Кодекси экологӣ дар Шветсия (соли 1999), Фаронса (соли 2000), Қазоқистон (2007) аллакай қабул шудаанд. Дар ин мамлакатҳо кодификатсия бо роҳи муттаҳид сохтани як қатор санадҳои қонунгузорию мазмуни экологӣ-ҳуқуқидошта бо хорич кардани меъёрҳои тақроршуда, мураттаб сохтани муқаррароти умумӣ ва бекоркунии минбаъдаи як қатор қонунҳои гузаронида шуда буд. Дар Олмон қорҳои аз болои лоиҳаи Кодекси экологӣ давом ёфта истодааст, ки он баҳри кодификатсия намудани яке аз калонтарин ҷанбаҳои миллии қонунгузорию экологӣ дар Иттиҳоди Аврупо равона шудааст. Дар Украина ва Федератсияи Россия (ФР) лоиҳаҳои Кодекси ин давлатҳо омода карда шудаанд. Консепсияи Кодекси экологии ФР онро дар назар дорад, ки ба монанди Кодекси андоз ва Кодекси граждани ФР ба сохтори Кодекси экологӣ ду қисм – қисми умумӣ ва махсус дохил карда шуда,

АМАЛИЙ ВА ҲУҚУҚИЙ ҚАБУЛИ ОН

ҳамзамон бобҳо ва фаслҳои алоҳидаи қисми махсус бо қадри коркардшавӣ ва қабулшавиши марҳала ба марҳала ворид карда шаванд. Соли 2005 лоиҳаи қисми умумии Кодекси намунавии (моделии) экологии давлатҳои иштирокчи ИДМ коркард шуд.

Роҷеъ ба ғояи қабули санади кодификацияшудаи меъёрӣ-ҳуқуқии соҳаи муносибатҳои экологӣ бисёре аз олимони андешаи мусбат баён менамоянд. Масалан, Ю.С. Шемшученко зарурати Кодекси экологиро бо минбаъд экологӣ кунонидани фаъолияти хоҷагидорӣ, бо пурқувват ғардондани нуфузи давлат дар самти таъмини амнияти экологӣ, аз ҷумла таъмини амнияти экологӣ тавассути воситаҳои қонунгузорӣ, ки ба сиёсати экологӣ бояд хусусияти низомнокӣ бибахшад, асоснок менамояд. А.К. Голиченков, моҳиятан чунин самти инкишофи қонунгузории экологиро рад накарда, пешниҳод менамояд, ки «айни замон дар Россия барои омода-созии кодекс шароитҳои ташкилӣ, ҳуқуқию техникӣ ва захиравӣ вучуд надоранд, ҳарчанд дар ин самт консепсияҳои илмӣ ниёз ба ташаққулдоранд». Ҳ.Ҷ. Қабборов аз кодификацияи қонунгузории экологӣ пайгирӣ намуда, қайд мекунад, ки: «кодификацияи қонунгузории нави экологӣ дар асоси истифодаи таҷрибаи қонунҷодкунӣ ва бо назардошти бар-тараф намудани камбудихою но-расоихою

захираҳои табиӣ, ҳифзи муҳити зист ва таъмини амнияти экологии инсон ба вучуд меоянд. Ҳамин тавр, дар ҳуқуқии экологӣ ҷудошавиши дақиқа таърихан сабабшудаи қисмати захиравӣ-табиӣ (чун қоида, махсус номида мешавад) мушоҳида мегардад, ки ҳам аз зерсоҳаҳои қонунгузории замин, об, кӯҳ, қонунгузории ҷангал, оид ба олами ҳайвоноту наботот, ҳавои атмосфера ва ҳам аз гурӯҳи қонунгузории таъминкунандаи ҳифзи муҳити зист ва амнияти экологӣ иборат мебошад.

Мавқеи ташаққулфторо пайгирӣ намуда, А.К. Голиченков чунин мешуморад, ки Кодекси экологӣ бояд на ин ки санади соҳавӣ, балки санади кодификацияшудаи байни-соҳавӣ бошад ва бояд с а -

ченко ба он таваҷҷуҳ менамояд, ки Кодекси экологии Украина набояд мазмуни танзими ҳуқуқии соҳаи дахлдорро моҳиятан (қуллан) тағйир диҳад. Мақсад аз омода-созӣ ва қабули чунин кодекс дар он аст, ки он бояд ба сохторбандии хуби қонунгузории амалкунандаи экологӣ мусоидат намояд, ба он шакли анҷомф-таи бештар мантиқӣ бибахшад.

В.И. Андрейтсев проблемаи кодификацияи қонунгузорию дар соҳаи муносибатҳои ҷамъиятии айни замон тадқиқшаванда баррасӣ намуда, бар он ақида аст, ки кодификацияи мазкур, пеш аз ҳама, бояд аз пайи роҳи ҳуқуқии кодификацияшудаи захираҳои табиӣ равад, чунки ҳуқуқии захиравии табиӣ, ки қонунгузории экологиро ташкил медиҳад, нисбатан кодификацияшуда маҳсуб меёбад. Қисмати захиравӣ бояд тобеи принципҳои ягона бошанд, ки онҳо бо дарназардошти омилҳои иқтисодӣ ва иҷтимоӣ-экологӣ тавонанд байни худ ба мувофиқат дароянд. Қисмати ҳифзи муҳити зист ва ҳамчунин қисмати таъмини амнияти экологӣ хеле проблеманок мебошанд, ин маънои онро дорад, ки ин қисматҳо бештар ниёз ба кодификация доранд – тавассути коркард ва қабули Кодекси ҳифзи муҳити зист ва Қонун «Дар бораи амнияти экологӣ». Бинобар ин Кодекси экологӣ аз воқеият дида, бештар дурнамо аст.

Амалияи қонунҷодкунӣ пайгирӣ самтҳои номбаршуда мебошад. Масалан, Кодекси экологии Фарон-

намуда, меъёрҳои захираҳои табиӣ зерсоҳаи ҳуқуқии экологиро сарфи назар намудааст. Мавқеи қонунгузории Тоҷикистон вобаста ба мундариҷаи (таркиби дохилии) кодекси экологӣ ба ғайр аз ғояи мундариҷавӣ, бояд ба ғояи расмӣ-ҳуқуқӣ асос ёбад, ки заминаи онро талаботи дар сатҳи Қонуни ҚТ «Дар бораи санадҳои меъёрӣи ҳуқуқӣ» мустақамгардида оид ба мураттабсозии низомии қонунгузорӣ ташкил менамояд. Мувофиқи м. 2 қонуни номбурда мураттабсозии санадҳои меъёрӣи ҳуқуқӣ чун «фаъолияти ба тартиб овардани санадҳои меъёрӣи ҳуқуқӣ ва ба низомии ягонаи таркибан мувофиқашуда даровардани онҳо» дар шакли кодификация имконпазир аст, яъне бо роҳи аз нав кор карда баромадани мундариҷа тариқи муттаҳид сохтани санадҳои меъёрӣи ҳуқуқӣ дар як санади ягонаи меъёрӣи ҳуқуқӣ, ки аз сабаби бонизомии муқаррароти ҳуқуқии танзимкунандаи соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятӣ иборат мебошад.

Чунин тарзи омода сохтани низомии қонунгузорӣ дар заминаи ба соҳаҳо тасниф карда ни

ҷойдошта гузаронида мешавад». Ҳамзамон муаллиф ишора ба он мекунад, «ки аз ҷумла дар таҷрибаи қонунҷодкунии ҷорӣ экологӣ ҳаракати кам истифода бурдани меъёрҳои ҳуқуқии ҳаволакунанда (ё бланкетӣ) ва амрӣ, ки дар қонунгузории пештара зиёдтар истифода бурда мешуд, кам ҳис карда мешавад. Қисми декларативии қонунҳои қабулмешудагӣ хеле кам шуда, меъёрҳои ҳуқуқии мазмуни умумидошта, ки имконияти истифодаи васеъи онҳоро дар ҳама маврид таъмин мекард, кам шуда, аниқсозии онҳо хеле меафзояд, ки ин омилҳо билохира ба мукамалгардии қонунгузории экологӣ оварда мерасонад».

Мушкилии коркарди санади меъёрӣи ҳуқуқии кодификационии мазмуни экологӣ-ҳуқуқидошта дар он аст, ки ҳуқуқии экологӣ хусусияти комплексӣ (ҳарчанд мустақилияти он эътироф шудааст) дорад, ки ин бояд ҳатман дар мазмуни Кодекси экологӣ инъикос карда шавад. Дар назарияи ҳуқуқии экологӣ ба сифати мавзӯи танзими ҳуқуқии соҳаи мазкур муносибатҳои ҷамъиятӣ эътироф шудаанд, ки дар соҳаи робитаи муттақобилаи ҷамъият бо муҳити зист вобаста ба истифода ва ҳифзи

надҳои қонунгузории амалкунандаи экологӣ ва захиравӣ-табииро иваз намояд. Ба ақидаи О.Л. Дубовик «кодификацияи қонунгузории экологӣ боиси ташаққул ёфтани санади комплексие шуда метавонист, ки муносибатҳои инсон ва ҷамъиятро бо муҳити зист танзим менамуд – бо роҳи яқчо қардани қонунҳои дар он ҷойдошта ва эҷоди қонунҳо, бо роҳи такмили он қисматҳое, ки ҳанӯз дар сатҳи қонунгузорӣ ба танзим дароварда нашудаанд». Ба андешаи С.А. Боголюбов се роҳи кодификацияи қонунгузории экологӣ вучуд дорад:

якум – «тариқи яқчо қардани меъёрҳои қонунҳои амалкунандаи соҳаи ҳифзи зист»;

дуум – «аз кодексҳои захираҳои табиӣ ҷудо қардани қисмати ҳифзи муҳити зист ва ҳамроҳ қардани ин меъёрҳо ба дигар қонунҳои ҳифзи муҳити зист»;

сеюм – «ҳамаро яқчо қардан – ҳам қонунҳои захираҳои табиӣ ва ҳам ҳифзи муҳити зист. Ҳаҷми калони санад бо ҳаҷми муносибатҳои ҷамъиятӣ, ки аз тарафи меъёрҳои экологӣ ба танзим дароварда мешаванд, асоснок хоҳад шуд».

Дар мактаби ҳуқуқию экологии украинӣ вобаста ба проблемаи таҳқиқшаванда ду мавқеъ ташаққул ёфтааст. Хусусан, Ю.С. Шемшученко ба он таваҷҷуҳ менамояд, ки Кодекси экологии Украина набояд мазмуни танзими ҳуқуқии соҳаи дахлдорро моҳиятан (қуллан) тағйир диҳад. Мақсад аз омода-созӣ ва қабули чунин кодекс дар он аст, ки он бояд ба сохторбандии хуби қонунгузории амалкунандаи экологӣ мусоидат намояд, ба он шакли анҷомф-таи бештар мантиқӣ бибахшад.

са дар Қисми махсуси худ муҳофизати қисматҳои алоҳидаи муҳити зистро ба танзим мебарорад: ҷангалзорҳо, обҳо, ҳаво ва ҳамчунин ҳифзи муҳити зистро аз моддаҳо ва партовҳои хатарнок. Лоиҳаи Кодекси Экологии дар Ҷумҳурии Федералии Олмон коркардшуда низ меъёрҳои дар бар гирифтааст, ки ҳифзи ҷангалзорҳо, заминҳо, обҳо, ҳавои атмосфериро ба танзим мебарорад. Консепсияи лоиҳаи Кодекси экологии Россия дар заминаи эътирофи хусусияти комплекси санад барпо ёфтааст ва он «дар сатҳи зарурӣ дар худ меъёрҳои экологиро муттаҳид хоҳад кард, ки ба соҳаҳои ҳуқуқии ҳифзи муҳити зист, захираҳои табиӣ, ҳуқуқии замин, маъмурӣ, граждонӣ, молиявӣ, инчунин ҳуқуқии байналмилалӣ дохил шудаанд ва ё аз меъёрҳои зарурии ҳаволакунанда иборатанд». Кодекси Экологии Шветсия бештар меъёрҳои дар бар гирифтааст, ки ҳифзи муҳити зистро танзим менамоянд. Кодекси экологии Украина, ки коркарди он аз тарафи Самтҳои асосии сиёсати давлати Украина дар соҳаи ҳифзи муҳити зист, истифодаи захираҳои табиӣ ва таъмини амнияти экологӣ пешбинӣ карда шудааст, танҳо меъёрҳои марбут ба ҳифзи муҳити зистро муттаҳид

ҳуқуқ аз рӯи предмет ва усули батанзимдорӣи ҳуқуқӣ асос ёфтааст, чунки тибқи м. 17 Қонуни ҚТ «Дар бораи санадҳои меъёрӣи ҳуқуқӣ» кодекс ин «қонуни ягона ва мураттабгаштааст, ки тавассути он соҳаи муайяни муносибатҳои ҷамъиятӣ пурра, бевосита ва бонизом танзим карда мешавад».

Меъёрҳои овардашуда талаботи қонунгузорию нисбат ба кодекс чун шакли санади меъёрӣи ҳуқуқӣ муайян менамоянд ва аз онҳо бармеояд, ки Кодекси экологӣ танзими пурра ва бонизомии муносибатҳои экологиро ё муносибатҳои соҳаи робитаи муттақобилаи ҷамъиятро бо муҳити зист оид ба истифодаи захираҳои табиӣ, ҳифзи муҳити зист ва таъмини амнияти экологиро бояд таъмин намояд.

Аммо Консепсияи лоиҳаи Кодекси экологии ҚТ танҳо муқаррароти марбут ба ҳифзи муҳити зист ва ҷузъҳои алоҳидаи муҳити табиӣ атрофро пешбинӣ намуда, меъёрҳои истифодаи захираҳои табииро дохил накардааст. Ба андешаи мо, қабули Кодекси экологӣ дар чунин намуди кӯтоҳқардашуда, ки нисбати танзими муносибатҳои захираҳои табиӣ татбиқ мегардад, як қатор проблемаҳоро ба вучуд меорад.

Давом дорад.

ХОБГОҶ – МАКОНИ ИЛМ

**Сад шукри Ватан ба
чашни Истиқлолаш,
Бар рӯзи ҳумоюну
накӯиқболаш,
Бар хуррамии пиру
чавонаш яксар
Бар шавкату бар
равнақи беамсолаш.**

Оре, шукрона мекунем. Шукронаи осмони софу беғубор, сулҳу ваҳдати ҳамешагӣ, фазои беканори дӯстӣ, иқболи накӯи миллати тоҷик, шодмониву хушбахтии халқи кишвар ва сарсабзию хуррамии Ватани азизамон – Тоҷикистони маҳбуб...

Бубинед, ки чӣ қадар пешравию ободӣ, созандагӣю бунёдкориҳо табиати зебову биҳиштосои меҳанамамонро рангинтар намуда истодааст. Ҳамаи ин бо ташаббуси роҳбарияти кишвар ба роҳ монда шуда, мардуми тоҷик аз ҳафт то ҳафтодсола ҳамагӣ кӯшишу ғайрат намуда истодаанд ва дар заҳмату меҳнати шабонарӯзӣ қарор доранд.

Соҳаи маориф яке аз соҳаҳои афзалиятноки ҳаёти ҷомеа эътироф гардида, ба рушду инкишофи он диққати махсус зоҳир карда мешавад ва ҳамасола нақшаву дурнамо ва барномаҳову лоиҳаҳои нав ба нав баҳри ташаққули низоми маорифи кишвар амалӣ гардонидани

мешавад. Дар ин самт донишгоҳҳои олии кишвар низ фаъол буда, дар беҳтарсозии сифати таълиму тарбия, ба кор омодаасозии кадрҳои баландхатмос, ки ҷавобгӯии талаботи ҷаҳони муосир ҳастанд, саҳми назарраси хешро гузошта истодаанд.

ДМТ аз ҷумлаи макотиби олии бонуфузи кишвар муаррифӣ гардида, беҳтарин кадрҳои талаботи миллӣ ва байналмиллиро омода месозад. Ин аст, ки ҳангоми донишгоҳро хатм намудани донишҷӯён аз тамоми корхонаву ташкилотҳои давлативу ғайридавлатӣ намояндаҳо омада, кормандони нави худро аз ҳисоби хатмкардаҳои ин мактаби олии кишвар интихоб мекунад. Аз ин бармеояд, ки бешубҳа сатҳу сифати таълиму тарбия дар донишгоҳ дар сатҳи хуб қарор дорад.

Дар факултаи ҳуқуқшиносии ДМТ низ ба таълиму тарбия диққати хоса зоҳир карда мешавад. Роҳбарияти факулта ва ҳайати устодону кормандон ҳамеша кӯшиш ба харҷ медиҳанд, ки фаъолияти онҳо намунавӣ бошад ва донишҷӯён сари вақт ва бо тайёрии хуб ба дарсҳо ҳозир шаванд. Бо иштирок дар дарсҳои кушод ва баргузор намудани пурсишу посух, доир намудани маҳфили конферонсҳои устодон сифати таълимиро ҳамарӯза назорат

менамоянд. Масъулони бахши тарбия бошанд, интизоми намунавиро тарғиб менамоянд.

Шароиту зисту ба дарс ҳозиршавии донишҷӯён ҳамеша дар мадди назари роҳбарият қарор дорад. Онҳо доимо аз ҳолу аҳволи мо донишҷӯён пурсон шуда, иброн мебаранд, ки ба кӯмаку дастгирӣ омода ҳастанд. Мо як гурӯҳ донишҷӯён дар хобгоҳи №6 воқеъ дар Шаҳраки донишҷӯён истиқомат дорем. Шароити зиндагӣ хуб аст. Шукронаи Ватани азиз, ки аз ягон ҷиҳат танқисӣ намекашем. Аз сабаби он ки ин ҷо фақат донишҷӯён истиқомат мекунад, як муҳити адабӣ вучуд дорад ғӯем ҳам, хато намекунем. Ҳамеша дар байни мо баҳсу мунозираҳо, пурсишу посухҳо, ҷустуҷӯи дониш ҷой дорад. Дар хобгоҳ маҳфили «Ҳуқуқшиносон» фаъолият менамоянд. Ҳар ҳафта дар маҳфил донишҷӯён вобаста ба ягон мавзӯ маърузаҳо мекунад ва атрофи он мавзӯҳо саволу ҷавоб, баҳсу мунозира доир мегардад.

Дар хобгоҳ аслан донишҷӯёне зиндагӣ доранд, ки дар шаҳри Душанбе ҷойи истиқомати доимӣ надоранд. Мо истиқоматкунандагони хобгоҳ ҳамагӣ аз навоҳии

дурдаст ҳастем ва хобгоҳ як муҳите аст, ки моро бо ҳам дар як ҷо муттаҳид месозад, дӯстиву рафоқати донишҷӯёнро қавитар мегардонад.

Одатан, сари ҳар вақт намояндагони роҳбарияти донишгоҳ ва факулта ба хобгоҳ омада, аз ҳолу аҳвол, шароити зист, камбудҳои мо пурсон мешаванд. Роҳбарияти ҳам донишгоҳу ҳам факулта, аз ҷумла муовини ректор оид ба корҳои хоҷагӣ Собиров М., декани факултет Раҳмон Д.С., муовини декани факултет Мирзоев П.З., Камолов И.И., Кабутов Э.Д., Саидов И.И., Саъдиев И.З., Абдуллоев П.С., устодон Сафаров А., Сангинов Д.Ш., Авзалов А.Х., Саъдизода Ҷ. ва дигарон пайваста аз ҳоли мо хабардор ҳастанд. Онҳо ба утолҳои мо даромада бо мо сӯҳбат мекунад, шароитҳоро аз назар гузаронида, аз мушкилоти мо пурсон мешаванд. Дар китобхонаи хобгоҳ бо иштироки эшон ва донишҷӯёни хобгоҳ маҷлисҳо гузаронида мешавад.

Ҳамаи ин ғамхориҳо шавку ҳаваси таҳсилро зиёд мегардонад, мо донишҷӯёнро ба факултаву донишгоҳ дилғарм месозад, эҳтиромро нисбат ба устодону роҳбарияти факулта ва донишгоҳ афзунтар менамоянд ва ниҳоят муҳаббатро ба Ватани азиз – Тоҷикистони соҳибии

Зоҳирҷон ҚОДИРОВ
донишҷӯи соли 4

стиқлол дучанд мегардонад. Вақте ки мо худро дар чунин ҳолат тасаввур менамоем, вучуди моро як ҳиссиёти аҷиб фарогир мешавад, ки соҳибватан будани хешро дарк менамоем, ҳарчанд аз назди падару модар каме дур бошем ҳам, лекин хешро дар паҳлуи бародарони ғамхор ҳис менамоем. Имрӯз хобгоҳ на танҳо ҷои зист, балки макони илму дониш аст. Ватандӯстӣ ва ифтихори миллӣ, фидойӣ ва меҳр ба Ватан дар хобгоҳ дучанд мегардад.

Маълум мешавад, ки давлати Тоҷикистон ҳамеша дар дастгирии насли ҷавону ояндасозии миллат аст. Мо ҷавонон низ кӯшиш ба харҷ медиҳем, ки бо ақлу хиради азали таҳсилро ба итмом расонида, дар соҳаҳои мухталиф адои вазифа намоем ва заррае ҳам бошад дар гулгулшукӯфии Тоҷикистони маҳбуб саҳмгузор бошем.

ИСТИҚЛОЛИЯТ – НЕЪМАТИ БЕБАҶО

Фазлиддин ХАЛИФАЕВ
донишҷӯи соли 4

Истиқлолият ба миллати тоҷик баъди пош хӯрдани Иттиҳоди Шӯравӣ бо ҷонбозиҳои зиёд ба даст омад. 24 августи соли 1990 ҶТ Эломиа дар бораи истиқлолияти давлатии худро қабул намуда, барои тасдиқ пешниҳод намуд. Изҳорот дар бораи истиқлолияти давлатии ҶТ-ро Сессияи ғайринавбатии Шӯрои Олии ҶТ, даъвати дувоздаҳум 9 сентябри соли 1991 қабул намуд. Раванди истиқлолиятҳои аз ҷониби одамон ҳар гуна қабул гардид. Яке

онро хуш пазируфт, дигаре муносибати манфӣ дошт, сеюмин ба моҳияту мазмуни истиқлолият сарфаҳм намерафт ва бетараф буд.

Баъди эълони Истиқлолият аз сабаби дилбохтани найрангҳои нотавонбинони хориҷии ин меҳану ватан гардидани баъзе аз шахсон алоҳида гурӯҳҳои мухолифин пайдо шуданд ва ҷанги шаҳрвандӣ сар зад, ки миллати тоҷикро барои чандсолаҳои дигар ба ақиб кашонд. Ҳангоми чунин бесарусомониҳо соли 1994 санади тақдирсози миллат Конституцияи соҳибистиқ-

лоли ҶТ қабул гардид ва вазъи кунунии Тоҷикистонро беҳбуд сохт. Барои раҳо намудани кишвар аз бесарусомониҳо соли 1997 дар ш. Москваи ФР созишномаи тақдирсози миллат – Созишномаи истиқрори сулҳ ва ризоияти миллӣ бо кӯшишҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон баста шуд.

Ҳамин тариқ, вазъи миллати тоҷик рӯ ба беҳбудӣ оварда, ба дастовардҳои бузурги сиёсӣ ноил гашт ва бо шарофату шучоатмандии фарзанди шучоӣ

ватан Эмомалӣ Раҳмон миллати тоҷик ба ҷаҳониён муаррифӣ гардид. Бо шарофати Истиқлолият самтҳои дохилӣ ва хориҷии кишвар рӯ ба тараққӣ ниҳода, шаҳрвандони кишвар метавонанд ба кулли давлатҳои дунё чӣ дар бахши тичорат ва чӣ дар бахшҳои варзишу сайёҳӣ озодона сафар намоянд. Тоҷикистон ҳамчун давлати мустақил метавонад дар созмонҳои байналмилалӣ озодона ворид шуда ва аз он барояд. Маҳз истиқлолият аст, ки Сарвари давлат аз номи миллати тоҷик дар ар-

саи байналмилӣ озодона сухан меронад ва ҶТ-ро муаррифӣ менамоянд. Барои замина гузоштани низоми ҳуқуқии Тоҷикистон маҳз ҳамин Истиқлолият бояд гузошт. Истиқлолият боис гашт, ки мо ба пешравиҳои зиёди иқтисодӣ, фарҳангӣ, сиёсӣ ва варзишӣ ноил гардидему тавонистем дар ин муддати кӯтоҳ дар арсаи ҷаҳонӣ мақому манзалати худро пайдо намоем. Истиқлолият озодӣ ва давлати дунявӣю демократиро ба кулли миллати тоҷик фароҳам овард. Агар истиқлолияти мо ҷавон бошад ҳам, халқи тоҷик тавонист дар ин муддати кӯтоҳ ба дастовардҳои бузург ноил гардад, ки онро мо ҳар лаҳза мушоҳида карда метавонем. Имсол мо 25-умин солгарди Истиқлолияти Ватанамонро ҷашн мегирем ва ман шахсан аз номи худам кулли мардуми шарифи Тоҷикистонро ба ин ҷашни муҳимми сиёсӣ табрик менамоем.

ШАҲДИ ИСТИҚЛОЛИЯТИ ДАВЛАТИ

Ҳанӯз 24 августи соли 1990 Совети Олии РСС Тоҷикистон Эълонияи Истиқлолияти Республикаи Советии Сотсиалистии Тоҷикистонро қабул кард. Бо дарназардошти Эълонияи мазкур, 9 сентябри соли 1991 Шӯрои Олии ҶТ дар бораи эълон шудани истиқлолияти давлатии ҶТ қарор қабул намуд ва дар Қарори Шӯрои Олии ҶТ қайд гардид, ки рӯзи эълон гардидани Истиқлолияти ҶТ – 9 сентябри соли 1991 Иди миллӣ эълон карда шавад.

Ҳамин тавр, дар таърихи навини халқи тоҷик 9 сентябри соли 1991 саҳифаи нав боз гардид ва он рӯз расман Истиқлолияти давлатии Тоҷикистони азиз эълон гардид. Вале барои Тоҷикистон Истиқлолияти давлатӣ ба осонӣ ба даст наомадааст.

Тавре Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёми худ ба Маҷлиси Олии ҶТ ҳанӯз 20 апрели соли 2011 изҳор доштанд: «Истиқлолият ва соҳибхитиёрии давлат, ки баъд аз садсолаҳои зиёди ҷонбозихо

ва заҳмати басо сангину азму талошҳои пайвастаи мардуми озодиҳои мо ба даст омад, дар назди мо иҷрои вазифаи бисёр пурмасъулияти таърихӣ ва дар айни замон басо пурифтихор, яъне бунёди давлати навини ҷавобгӯ ба манфиатҳои халқи кишвар ва эҷоди аркони давлатдорӣ муносири тоҷиконро гузошт».

Аз ин рӯ, ин рӯзи таърихи халқи Тоҷикистон ҳамасола ботантана ҷашн мегиранд. Басо фараҳбахш аст, ки имсол мо бисту панҷумин солгарди Истиқлолияти давлатии Ватани азизу маҳбубамонро бо як шукуҳу шаҳомати хоса таҷлил менамоем.

Истиқлолияти давлатӣ аз ваҳдати миллӣ вобастагии қавӣ дорад. Аз ин рӯ, бо кӯшишу талошҳои пайгирона ва ҷонбозихоӣ шабонарӯзи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва пуштибонии халқи тамаддунофари тоҷик, 27 июни соли 1997 дар шаҳри Москваи Федератсияи Русия «Созишномаи умумии истиқрори сулҳ ва ризоияти

миллӣ» ба имзо расид, ки он санади сарнавиштсоз дар таърихи навини кишварамон буда, намунаи ибратбахши ҷаҳониён гардидааст. Баъди ба имзо расидани Созишномаи мазкур дар Тоҷикистон барои рушду нумӯи ҷомеа дар ҳама соҳаҳои зиндагӣ заминаи мусоид ба вучуд омад.

Ба тӯлаи Истиқлолияти давлатӣ шароити зисту зиндагонии сокинони мамлакат сол аз сол боло меравад ва таъминоти онҳо беҳтар мегардад.

Истиқлолияти давлатӣ боис гардид, ки кишварҳои дигари ҷаҳон ҶТ-ро ҳамчун узви ҷудонашавандаи ҷомеаи муосир, чун давлати соҳибхитиёр, демократӣ, ҳуқуқбунёд, дунявӣ, ягона ва иҷтимоӣ шинохтанд.

Ба шарофати соҳибхитиёр эълон гардидани худ ҶТ имконияти васеъ пайдо намуд, ки сиёсати дохилӣ хориҷӣ худро мустақилона ва озодона бидуни мудохилаи дигар давлатҳо мувофиқи манфиату иродаи халқи ҷумҳурии муайян намояд. Тоҷикистон тавонист дар биступанҷ соли соҳибистиқлолӣ бо давлатҳои хориҷӣ робитаҳои

сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангиро ба роҳ монда, онҳоро боз ҳам густариш диҳад.

Дар тӯли бисту панҷ соли соҳибистиқлолии Ватани азизамон маҳз дар партави сиёсати хирадмандона, дурандешона ва бунёдкоронаи бевоқифаи Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон пас аз талошҳои шабонарӯзӣ дар як муддати кӯтоҳ халқи тоҷик ба дастовардҳои азиме дар арсаи ваҳдати миллӣ, ободии кишвар, худшиносӣи ҳудудҳои, шинохти ҷавҳари таърих, пошдони арзишҳои таърихӣ-фарҳангӣ, пойдорӣи ҷомеаи соҳибадолат ва таъмини риояи ҳуқуқҳои шаҳрвандон комёб гардид.

Қобили тазаккур аст, ки дар бисту панҷ соли Истиқлолияти давлатӣ, ҶТ тавонист зиёда аз 390 санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ қабул намояд, ки аз ин 15-то қонуни конституционӣ, 21-то кодекс ва зиёда аз 350-то қонун мебошанд. Ҳамзамон зиёда аз 700 санадҳои ҳуқуқӣ байналмилалӣ ба тасвиб расонида шуданд.

Яке аз бузургтарин дастоварди сокинони Тоҷикистон дар тӯли биступанҷ соли Истиқлолияти давлатӣ ин ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ 6 ноябри соли 1994 қабул гардидаани Конститутсияи Тоҷикистони мустақил мебошад.

Конститутсияи мо санади нодири сиёсӣи ҳуқуқӣ, ҳуҷҷати тақдирсоз ва ифодагари азму иродаи мардуми шарифи Тоҷикистон буда, он аз ҷониби тамоми созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ, давлатҳои пешрафта, коршиносон ва мутахассисони соҳа, ҳамчун ҳуҷҷати нодири ҳуқуқӣ дорои тамоми арзишҳои ҷомеаи адолатпарвар, демократӣ ва ҳуқуқбунёд пазируфта шудааст.

Бо истифодаи таҷрибаи ворид намудани тағйиру иловаҳо ба Конститутсия, ки дар дигар давлатҳои ҷаҳон ҷой дорад, бо мақсади рушди давлатдорӣ миллӣ, таъмини пойдорӣи оромии кишвар, сулҳу субот ва ваҳдат, рушди ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва тараққи низоми комилан нави ҷамъиятӣ, мусоидат ба инкишофи демократикунонии минбаъдаи ҳаёти ҷомеа, ба вуқӯ пайвастани дигаргуниҳои куллан ҷадид дар ҳаёти сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангӣ, тақмил додани асосҳои конституционӣ ҳокимияти давлатӣ, ҳифзи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд ва кафолати онҳо, ҷалби ҷавонон ба ҳаёти сиёсӣ ва идоракунӣи давлатӣ, се маротиба: 26 сентябри соли 1999, 22 июни соли 2003 ва 22 майи соли 2016 ба тариқи раъйпурсии умумихалқӣ тағйиру иловаҳо ба Конститутсияи ҶТ ворид карда шуданд. Тағйиру иловаҳои воридгардида меъёрҳои Конститутсияро тақмил дода, тибқи он ҷомеа ба марҳилаи навбатии инкишофи худ ворид гардид, инчунин ҷиҳати таҳкими ҷимояи ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрванд, мукаммалу самаранок гардонидани низоми мақомоти давлатӣ ва рушди минбаъдаи муносибатҳои ҷамъиятӣ мусоидат мекунад.

Фирӯз ХОЛОВ
мушовири калони
Кумитаи Маҷлиси
намоёндагони Маҷлиси
Олии ҶТ
оид ба қонунгузорӣ
ва ҳуқуқӣ инсон

Қайд кардан ба маврид аст, ки Президенти ҶТ, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар бунёди низоми давлатдорӣи Тоҷикистони соҳибистиқлол, барқарорсозии соҳти конституционӣ, ба даст овардани сулҳу ваҳдати миллӣ саҳми беназир гузошта, миллатро аз парокандагӣ, давлатро аз нестшавӣ ва халқро аз ҷанги шаҳрвандӣ раҳо намуда, дар рушди сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ ва таърихӣи фарҳангии давлати мустақили Тоҷикистон хизматҳои бузурги тақдирсоз намуданд.

Хизматҳои бузурги Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон буд, ки Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ Қонуни ҶТ «Дар бораи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат»-ро қабул намуд.

Бояд қайд намуд, ки ҷиҳати амалӣ намудани принципи инсондӯстӣ дар биступанҷ соли Истиқлолияти давлатии ҶТ зиёда аз 15 маротиба қонунҳои авф қабул гардидаанд, ки аксарияти онҳо вобаста ба ҷашнвораи Истиқлолияти давлатии ҶТ мебошанд. Дар арафаи ҷашнвораи биступанҷсолагии Истиқлолияти давлатии Тоҷикистони азиз низ Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ҷиҳати амалӣ намудани принципи инсондӯстӣ лоиҳаи Қонуни ҶТ «Дар бораи авф»-ро ба Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ пешниҳод намуданд, ки он бо тарафдорӣи яқдилонаи тамоми вақилони Маҷлиси намоёндагони Маҷлиси Олии ҶТ қабул гардид. Мутобиқи Қонуни мазкур зиёда аз 12 ҳазор шахсон, ки қирдорҳои ҷиноятӣ содир намудаанд, мавриди авф қарор мегиранд ва онҳо ба меҳнати ошошта бармегарданд.

Бинобар ин, мо халқи ҶТ бояд ба қадри Истиқлолияти давлатӣ, ки неъматӣ бебаҳо буда, моро ба сулҳу ошоштагӣ расонид, бирасем ва барои иҷрои дастуру супоришҳо ва масъулиятҳои, ки баҳри амалӣ намудани қорҳои шоиста ба манфиати миллату давлат бар души мо вогузор шудаанд, сарбаландона ва бо ифтихори фарози ватандӯстии ҳештаншиносӣ талош варзем.

МЕХАНИЗМИ БОЗРАВОНИИ ҚУРБОНИЁНИ САВДОИ ОДАМОН

Шарипов Т.Ш., НАЗАРОВ
А.Қ., Холиқов Ш.Л!
устодони факултети
хуқуқшиносии

Савдои одамон яке аз ҷи-
ноятҳои муташаккили фаро-
миллӣ ба ҳисоб рафта, бо ин
хусусият боиси ба таври ҷид-
дӣ ҳалалдор намудани ҳуқуқи
инсон гашта метавонад. Би-
нобар ин лозим меояд, ки
диққати махсус ва ҳаракати
мушаххасеро дар ҷодаи ҳи-
моия қурбонии чунин ҳуқуқ-
вайронкунӣ ба роҳ монд. Зеро
баъди ба кишвари худ баргар-
донидани қурбониёни савдои
одамон ба як қатор мушки-
лиҳо рӯ ба рӯ мешаванд, ки ин
мушкилиҳо имконияти онҳоро
дар амалӣ намудани зинда-
гии босубот ва созандаи мин-
баъда, басо ҷиддӣ маҳдуд ме-
намоянд. Чунончи, зарурати
роҳандозӣ намудани доираи
созандаи васеи талаботҳои
кӯтоҳмуддат ва дарозмуддати
қурбонии савдои одамон ба
миён меояд, то ин ки ӯ таво-
над ҳаёти шахсии худро ҳама-
тарафа барпо кунад.

Ҳамкорӣ байни субъектҳои
низомии давлатии муқовимат
ба савдои одамон бо ит-
тиҳодияҳои ҷамъиятӣ, таш-
килотҳои ғайридавлатӣ ва
байналмилалӣ дар доираи
механизми бозравонии қурбо-
ниёни савдои одамон тибқи
созишнома оид ба ҳамкорӣ
амалӣ карда мешавад.

Тартиби амалӣ намудани
маҷмӯи тадбирҳоро дар до-
ираи механизми бозравонии
қурбониёни савдои одамон
Ҳукумати ҚТ муайян менамо-
яд.

Масоили зикршуда ба ҳал-
ли масъалаҳои ҳамкорӣ бай-
ни субъектҳои амаликунандаи
механизми бозравонии қурбо-
ниёни савдои одамон нигаро-
нида шудааст.

Якум, чунин ҳамкориро
бояд миёни субъектҳои ни-
зомии давлатии муқовимат ба
савдои одамон, ки дар мод-
даҳои 7 ва 8-и қонуни маз-
кур нишон додашуда, ки дар
навбати худ ба субъектҳои
давлатие, ки бевосита (Про-
курори генералии ҚТ ва про-
курорҳои тобеи он, Вазорати
корҳои дохилии ҚТ, Кумитаи
давлатии амнияти миллии
ҚТ, Агенсии назорати маво-
ди нашъаовари назди Прези-
денти ҚТ; Хадамоти гумруки
назди Ҳукумати ҚТ) ва субъ-
ектҳои дигари давлатии (Ва-
зорати адлияи ҚТ, Вазорати
маориф ва илми ҚТ, Вазора-
ти тандурустӣ ва ҳифзи иҷти-
моии аҳолии ҚТ, Вазорати
корҳои хориҷии ҚТ, Вазорати
меҳнат, муҳоҷират ва шуғли
аҳолии ҚТ, Вазорати рушди
иқтисод ва савдои ҚТ, Куми-
таи кор бо занон ва оилаи
назди Ҳукумати ҚТ, Кумитаи
ҷавонон, варзиш ва сайёҳии

назди Ҳукумати ҚТ, Кумита
оид ба корҳои дин, танзими
анъана ва ҷашну маросимҳои
миллии назди Ҳукумати ҚТ,
мақомоти маҳаллии ҳоки-
мияти давлатӣ ва мақомоти
худидоракунии шаҳрак ва
деҳот, ташкилотҳои давлатӣ)
амаликунандаи муқовимат ба
савдои одамон бо иттиҳодияи
ҷамъиятӣ ва ташкилоти ғай-
ридавлатӣ ва байналмилалӣ
ба амал баровард.

Дуюм, ҳамкорӣ миёни
субъектҳои нишондодашуда
бояд дар доираи механизми
бозравонии қурбониёни сав-
дои одамон ва мувофиқи со-
зишнома оид ба ҳамкорӣ су-
рат гирад.

Сеюм, ҳамкорӣ миёни
субъектоне, ки дар доираи
механизми мазкур сурат ме-
гиранд бояд дар сатҳи миллӣ
ба роҳ монда шавад.

Чорум, робитаи ҳамкории
миёни субъектоне, ки дар до-
ираи механизми мазкур сурат
мегирад, бо дарназардошти
ваколатҳои ба ҳар яке аз ин
субъектҳо мутааллиқ, ки дар
моддаҳои 7-9-и қонуни мазкур
муқаррар шудаанд, ба амал
бароварда шавад.

Механизми бозравонии
қурбониёни савдои одамон
(минбаъд МБҚ) – ин меха-
низми расонидани ҳамкорӣ
ва ҳамоҳангсозии фаъоли-
яи мақомоти ваколатдори
давлатӣ, дигар субъектҳои
муқовимат ба савдои ода-
мон ва иттиҳодияи ҷамъиятӣ
ва ташкилоти ғайридавлатӣ
ва байналмилалӣ дар самти
ошкоркунии қурбонии савдои
одамон, расонидани кӯмак ва
ҳимояи онҳо дар асоси риояи
ҳуқуқи инсон мебошад. МБҚ
дар сатҳи миллӣ ҳамкории
сохторӣ буда, дар доираи он
мақомоти муайяни давлатӣ
ухдадорӣ худро баҳри ҳифзи
ва ҳавасманд кардани риояи
ҳуқуқҳои шахсе, ки қурбони
савдои одам гаштааст, иҷро
намуда, ҳамзамон кӯшиши
ҳамоҳангсозии худро бо ит-
тиҳодияҳои ҷамъиятӣ ва ди-
гар субъектҳое, ки ба ҳалли
масъалаҳои қурбониёни сав-
дои одамон машғуланд, дар
доираи ҳамкорӣ миёни ша-
рикони стратегии хеш ҷоннок
менамоянд.

Чун қоида МБҚ бо мақса-
ди расмӣ кунонидани ҳамкорӣ
миёни сохторҳои ҳукуматӣ ва
ғайриҳукуматие, ки ба ҳалли
масъалаҳои савдои одамон
машғуланд, созон дода ме-
шаванд. Маъмулан ҳайати
МБҚ-ро ҳамоҳангсозии мил-
лӣ, ки дар бештар маврид
намояндаи сатҳи баланди
мақоми давлатӣ, инчунин кор-
манди баландпояи сохторҳои
давлатӣ ва ниҳодҳои ҷомеаи
шаҳравандӣ, ки барои онҳо
тавсияҳо оид ба амалӣ наму-
дани сиёсати миллӣ нисбати

қурбониёни савдои одамон
коркардашуда пешниҳод гар-
дидааст, дар бар мегирад.

Субъектҳои низомии давла-
тии муқовимат ба савдои ода-
мон бо иттиҳодияи ҷамъиятӣ
ва ташкилоти ғайридавлатӣ
ва байналмилалӣ ҳангоми
ба амал баровардани фаъо-
лияти дастаҷамъонаи худ
дар доираи МБҚ ухдадоранд
принсипҳои асосии зеринро
риоя намоянд: дастгирии бе-
чунучарои қурбониёни савдои
одамон; амният ва ҳифоза-
ти қурбониёни савдои одамон;
маҳфият ва ҳифзи маълумотҳои
шахсӣ оид ба қурбониёни савдои
одамон; муносибати ғайри-
таъбиӣ нисбати қурбониёни
савдои одамон; ҳифзи ман-
фиатҳои қурбониёни савдои
одамон; иштироки қурбониёни
савдои одамон дар қабули ҳа-
маи қарорҳои дахлдор; розигии
огоҳона ва пешниҳоди итти-
лооти воқеӣ ба қурбониёни
савдои одамон; бархурди ин-
фироқӣ нисбати қурбониёни
савдои одамон; дастгирии
рӯҳии қурбониёни савдои
одамон; муносибат на ҳамчун
ба қурбонӣ; эҳтиром нисбати
дарду аламҳои қурбониёни
савдои одамон; тавачҷуҳи
махсус нисбати манфиатҳо
ва неқӯаҳволии кӯдакони
қурбониёни савдои одамон.

Барои самаранок созон
додани МБҚ сатҳи баланди
ҳамкорӣ миёни сохторҳои ҳу-
куматӣ ва ҷомеаи шаҳраван-
дӣ зарур аст. Дар бештар
мавридҳо чунин ҳолат рух
медихад, ки мақомоти ҳифзи
ҳуқуқ аввалин шуда, қурбо-
нии савдои одамонро айният
менамоянд, вале маҳз субъек-
тоне ҷомеаи шаҳравандӣ ба ӯ
сарпаноҳ ва дигар кӯмакҳоро
пешниҳод менамоянд. Ҳамин
тариқ, МБҚ метавонад сохто-
ри муҳими расонидани кӯ-
мак ба қурбони савдои ода-
мон бошад. МБҚ бояд ташаб-
бускори ҷараёни динамикии
иштироки ҷомеаи шаҳравандӣ
дар ин роҳ низ бошад. Мониторинги
дохилӣ, баҳо додан,
инчунин робитаи мутақобила
миёни иштирокчиёни чунин
ҳамкорӣ бояд ба унсурҳои
доимии фаъолияти МБҚ таб-
дил ёбад. Барои ноил шудан
ба чунин мақсадҳо зарурияти
ҷалб намудани доираи васеи
мақомоти давлатӣ ва шаба-
қаҳои ташкилотҳои ғайриҳуку-
матӣ ба миён меояд.

Созмон додани МБҚ дар
кишварҳои таъинотӣ, тран-
зитӣ ва тавлидкунанда мета-
вонад мусоидат намоянд, то ин
ки ба тамоми қурбонии сав-
дои одамон кӯмаки муназза-
ми пурра ва дастрас расонида
шавад.

Чун қоидаи маъмул МБҚ
чунин ҳолатҳоро бояд дар бар
гирад:

1. Принсипҳои роҳбари-
кунандае, ки имконият ме-
диханд айният кунонидан ва
муносибати дахлдорро ба
қурбониёни савдои одамон,
ки дар заминаи эҳтироми
ҳуқуқҳои онҳо ба вучуд меояд.

2. Низомии ба сохторҳои
махсус фиристандаи қурбо-
нии савдои одамон, ки нигоҳ
ва ҳимояи зарари ҷисмонӣ ва
рӯҳӣ инчунин хизматрасонӣ
оид ба дастгирии қурбониро
пешниҳод менамоянд.

3. Муқаррар кардани ме-
ханизмҳои дахлдори реалӣ,
ҳатмӣ, ки баҳри иҷрои ҳар чи
бештар бо ҳам мувофиқнамо-
ии кӯмак ба савдои одамон
ва пурқувват кунонидани таф-
тиши парванда ва таъқиби
ҷиноятии савдогари одамон
нигаронида шуда.

4. Таъмин кардани тарти-
би расмӣ иштироки байни-
фанӣ ва байнисекторӣ, ки он
имконият медиҳад ба таври
дахлдор ба талаботи мурак-
каби зухуроти савдои одамон
ба амал баровардани монито-
ринг ва баҳодихии чунин зу-
рот таъсир расонад.

9. Масъулият ва салоҳия-
ти тамоми субъектоне, ки дар
МБҚ иштирок менамоянд, бояд
ба тавре муайян карда шавад,
ки ҳимоя ва ҳавасмандгардо-
нии риояи ҳуқуқҳои ба инсон
тааллуқдоштаи тамоми қур-
бониёни савдои одамон дар
ҳама гуна ҳолатҳо кафолат
дода шавад.

10. Ногуфта намонад, ки
унсурҳои асосие, ки МБҚ-ро

ташкил медиҳанд, айниятку-
нонӣ ва ҳамкорӣ мебошанд.

11. Асоси ҳар як МБҚ-ро
ҷараёни айнияткунонии қур-
бонии имконпазирии савдои
одамон, ки одатан бо номи
“қурбонии эҳтимолии савдои
одамон” маъруф аст, ташкил
медихад.

12. Компоненти дигари асо-
сии МБҚ-ро тарзи ташкил кар-
дани сохтори ҳамкории байни
мақомоти давлатӣ ва намоян-
дагони ҷомеаи шаҳравандие,
ки ба қурбонии савдои одамон
хизмат пешниҳод менамоянд,
ташкил медиҳад.

13. Фаъолияти МБҚ-и со-
зон дода шуда дар ҳолате са-
маранок шуда метавонад, ки
агар он дар асоси созишномае
оид ба ҳамкорӣ миёни ишти-
рокчиён ба роҳ монда шавад
ва дар он ҳуқуқ ва ухдадо-
риҳои ҳар яке аз иштирокчиён
муқаррар карда шуда бошад.

Мақсадҳои асосии МБҚ аз
инҳо иборат мебошад:

Кафолат додани эҳтироми
ҳуқуқҳои шахсе, ки қурбонии
савдои одамон гаштааст; ба
қурбониён раҳнамоӣ ва пеш-
ниҳод намудани тарзҳои сама-
раноки бозравонӣ бо мақсади
ба онҳо расонидани кӯмакҳои
мувофиқ; такмил додани сиё-
сати миллӣ ва расмиёти ба
онҳо дахлдошта аз он ҷумла
муқаррароти меъёрӣ оид ба
имконияти зист дар кишвар ва
репатриатсия (бозгардонӣ ба
ватан).

ИСТИҚЛОЛИЯТ НЕЪМАТИ БЕБАҲОСТ

Бисту панҷ сол муқаддам муҳимтарин воқеаи таърихи сарнавишти миллати тоҷик ба вуҷуд омад. Истиқлолияти давлатии ҶТ эълон гардид. Ин ҳодисаи фараҳбахш аввали моҳи сентябри соли 1991 ба вуқӯъ пайваст ва 9 сентябр расман Рӯзи Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон эълон шуд. Аз ҳамон вақт то имрӯз ин санаи мубораку тақдирсоз барои миллату халқи тоҷик ҳамчун иди муқаддас маҳсуб мешавад. Дар он давра замонаи миллати мо аз шебу фарози таърих ва озмоишҳои саҳту сангин гузашта бошад ҳам, дастовардҳои фарҳанги асил, ҳувияти миллӣ, забони ноби модарӣ, илму адабиёти оламгирашро нигоҳ доштааст.

Ба ҳамагон маълум аст, ки ниёгони мо бо талқини афкори пурарзиши «Пиндори нек, гуфтори нек ва кирдори нек» беҳтарин ва равшантарин орзуву омили инсоният ва рукнҳои ахлоқи ҳамидаро басо орифона ифода намудаанд, ки ин каломии пурқиммат дар тӯли чандин ҳазорсолаҳо барои ташаққули арзишҳои солими башардустона хидмат кардааст.

Бе ягон шаку шубҳа мо гуфта метавонем, ки чунин тамаддуни пешрафта, суннату оинҳои дорои ҷанбаҳои ҳаёти, тафаккури зиндагисоз ва маърифати баланди ақлонии ниёгонамон буд, ки онҳо ба ганҷинаи тамаддуни баша-

рои мо нишони барҷастаи пойдеории давлат, баҳои симои миллат, рамзи асолату ҳувият, мазҳари идеалу ормонҳои таърихӣ, шиносномаи байналмилалӣ ва шарафу эътибори ба қаҳони мутамаддин пайвастании кишвари соҳибистиқлоли Тоҷикистон мебошад.

Тамоми сокинони кишвари озоду ободии мо имрӯз ифтихор аз он доранд, ки бисту панҷ сол қабл аз ин нахустин хиштиро пойдевори истиқлолияти воқеӣ ва давлатдории миллӣ худро ниҳода, аз шарофати мустақилият соҳиби рамзҳои давлатӣ – Парчам, Нишон ва Суруди нави миллӣ гардидем. Ҳодисаву воқеаҳои пуршӯби аввали солҳои навадум водор намуд, ки оид ба масъалаи таъмини амнияти милливу давлатӣ, нигоҳ доштани оромии авзои ҷомеа, пойдеории сулҳу субот ва таҳкими истиқлолияти ҳифзи дастовардҳои он андеша кунем, ки ин ҳама як қисми таркибии сиёсати дохилии давлати мо маҳсуб мешуд. Пас аз як соли эълони Истиқлолият, аниқтараш моҳи ноябри соли 1992 дар Қасри Арбоби ноҳияи Бобоҷон Ғафуров Иҷлосияи 16-уми Шӯрои Олии ҶТ ба арсаи сиёсат шахсиятеро баровард, ки дастовардҳои минбаъдаи кишвар ба номи ӯ иртиботи ҳамаҷониба доранд.

Аз рӯзи Сарвари давлат интихоб гардидани фарзанди фарзонаи миллат, Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ

Конститутсияи мамлакати орзуо ормонашро қабул кард. Агар гӯем, ки аз ҳамон соли қабули Конститутсия, яъне 6 ноябри соли 1994 барои ҶТ марҳилаи нави инкишоф фаро расид, хато нахоҳем кард. Зеро ноил шудан ба сулҳи кулл ва Ваҳдати миллӣ пеш аз ҳама пояи қонунии фаъолияти Ҳокимият зарур буд ва инро метавонист танҳо Конститутсияи ҳаматарафа тақмилифта ва мутобиқ ба талаботи замон таъмин намояд. Баробари ин яқдиллона пазируфтани Конститутсия аз ҷониби тамоми мардуми кишвар нишони эътирофи Ҳукумати қонуниро дошт, ки акнун ду сол мешуд бо сарвари вафодори миллат Эмомалӣ Раҳмон барои аз варта берун овардани мамлакати дар ҷанги шаҳрвандӣ харобгардида фаъолияти шабонарӯзӣ мебоист бурд.

Кафолати зиндагии осуда ва хураму озодро барои халқ ин ҳуҷҷати муҳиму тақдирсоз таъмин менамояд. Омили асосии чунин зиндагӣ бошад, меҳнати софдиллонаи бунёдкорона аст. Пас кафолати меҳнати озодона, донишу ҳунаромӯзӣ, истироҳат ва табобат, саҳм гирифтани дар пешрафти мамлакат барои ҳар шаҳрванд низ аз ҷониби давлат тавассути Конститутсия муайян гардидааст. Дар партави ин санади зиндагисоз Ҳукумати кишвар бо сарвари Ҷаноби Олӣ, муҳтарам Президенти кишвар Эмомалӣ Раҳмон баробари дар арсаи қаҳон баланд бардоштани обрӯи эътибори Тоҷикистон боз ба чунин нуқтаву талаботи Конститутсия эътибори махсус ва ҷиддӣ дод:

- пеш аз ҳама, таъмини озодию осудагии ҳаёти инсон дар қаламрави малакат, ки онро истиқрори сулҳ ва ваҳдати миллӣ таҳким бахшид;

- дуюм, фароҳам овардани шароити мусоид барои меҳнати озодонаи ҳар сокини кишвар, таълиму тарбия дар мактаб ва оила, донишқадаю донишгоҳҳо, ҳунаромӯзӣ ва гирифтани табобати роӣгон дар муассисаҳои тиббӣ;

- сеюм, таъмини озодии муоширати намоёндагони халқу миллатҳои гуногуни маскунӣ кишвар, истиқлолияти забони модарӣ дар зиндагӣ ва тадрис, ҳаракат ва алоқаи бемамоният, ки ин ҳама бо роҳи шароити фароҳам овардан ба амали забонҳои гуногуни кишвар тавассути бунёди шоҳроҳҳо ба амал бароварда шудаанд;

Акнун, пас аз гузаштани солҳо ва ба даст овардани комёбиҳои муҳим метавонем чунин хулоса кунем: «Давраи навини давлатсозии давлатдории мустақилона моро водор сохт, ки роҳи ислоҳоти иқтисодӣ, ди-гаргун сохтани шакли моликият, ташаққули додани иқтисодиёти миллӣ ва сохторҳои нави идоракунии онро пеш гирифта, ба густариши муносибатҳои бозоргонӣ ва пайвастании низомии иқтисодии Тоҷикистон ба набзи иқтисоди қаҳон роҳ кушоем». Душвортарин муаммои мо дар тӯли бисту панҷ сол ин масъалаи истиқлолияти энергетикӣ буд, ки баъди ба низом даровардани сохторҳои ҳокимият роҳбари давлат ҳамарӯза бо он машғул мешуд. Албатта, раванди бонизомии пешрафти иқтисодиёт ва инкишофи ҳамаи соҳаҳои хоҷагии халқ дар шароити имрӯза асосан аз истиқлолияти коммуникатсионӣ ва вусъат пайдо кардани роҳсозӣ вобастагии амиқ дорад. Бинобар ин, нахустин иқдомҳои Ҳукумати ҶТ

Сайвалӣ САНГОВ
ассистенти кафедраи ҳуқуқи
соҳибкорӣ ва тижорат

ин оғоз бахшидан ба сохтмони нақби Анзоб буд. Сарвари давлат дар ин кор ибтидои ҳама бунёдкорҳои роҳсозию коммуникатсияро дида, даричаи наҷотро низ дар он дарёфта буданд. Дар роҳи таъмини истиқлолияти энергетикӣ, раҳони кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ, амнияти озуқаворӣ, ки ҳадафҳои стратегии Ҳукумати мамлакат мебошанд, бо сохтмони нерӯгоҳҳои хурду калони барқӣ-обӣ, хатҳои баландшиддати интиқоли қувваи барқ, нақбҳо, шоҳроҳову пулҳои байналмилалӣ мошингард ва даҳҳо иншоотҳои азими инфрасохтори иҷтимоӣ натиҷаҳои нек ба даст оварда шуданд. Доир ба раҳони кишвар аз бунбасти коммуникатсионӣ як силсила тадбирҳои мушаххас амалӣ шуда, сохтмони қитъаҳои алоҳидаи роҳҳои мошингарди Душанбе – Хоруғ – Мурғоб, Душанбе – Рашт – Саритшо, Душанбе – Бустон – Чаноқ, Айнӣ – Панҷакент, нақбҳои автомобилгарди Истиқлол, Шаҳристон бо сифати баланд ва ҷавобгӯ ба меъёрҳои стандарти роҳсозии байналмилалӣ сохта ба истифода дода шуданд.

Хулоса, ҳама он дастовардҳои, ки мо мардуми Тоҷикистон тӯли ин бисту панҷ сол ба даст овардаем ин ҳама самараи Истиқлолияти давлатӣ аст. Боиси тазаккур аст, ки яке аз самараҳои даврони Истиқлолият ин рушди соҳибкорӣ дар ҶТ ба ҳисоб меравад. Чунки ба даст овардани Истиқлолият асоси рушди минбаъдаи тамоми соҳаҳои хоҷагии халқ гардида, соҳибкории хурду миёна хело тараққӣ намуд. Бояд ҳар як фарди тоҷик тоҷикистонӣ ба қадрӣ ин неъматии бебаҳо расида, шукронаи ин иди муқаддаси миллӣ намояд. Чунки Истиқлолият барои мо имконият фароҳам овард, ки мо тоҷикон миллату фарҳанги худро дар арсаи қаҳонӣ муаррифи намоем. Чи тавре ки Асосгузори сулҳу Ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қайд намудаанд: «Аз файзу баракат ва нуруи Истиқлолият аст, ки мо барои расидан ба истиқлолияти энергетикӣ, аз бунбасти коммуникатсионӣ раҳонамудани мамлакат ва ҳифзи амнияти озуқаворӣ дар муддати начандон тӯлонӣ ба хеле дастовардҳои ноил гаштаем ва фаъолияти созандаи худро дар ин самтҳои стратегӣ рӯз ба рӯз вусъат бахшида истодаем».

рият аз Зардушту Монӣ сар карда, то Рӯдакиву Фирдавсӣ, Абӯали Синову Носири Хисрав, Умари Хайёму Имом Ғаззоли, Шайх Аттору Чалолӣдини Балхӣ, Саъдиву Ҳофиз, Хоҷа Камолу Мавлоно Ҷомӣ, Сайидою Бедил барин садҳо нобиғаҳои илму адабу фарҳангро ато кардаанд. Даврони Истиқлолият барои мо имкони фароҳам овардан ба сӯи ҷомеаи демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ интихоб намоем. Истиқлолият барои мо рамзи олии Ватану ватандорӣ, базургтарин неъматии давлатсозии давлатдории навину мустақил, қору пайкорҳои пайгиронаи созандагӣ, азму талошҳои фидоқоронаи расидан ба истиқлолияти сиёсӣ, иқтисодӣ ва фарҳангиро омӯзонда, меъёрҳои ҷомеаи шаҳрвандиро таҳким бахшид ва дар як вақт ҳаёти озодонаи ҳар фард ва олитарин дараҷаи бахту саодати воқеии миллатро таъмин намуд. Истиқлолият ба-

Раҳмон дар тамоми фишангҳои ҳокимият асосҳои сохтори конститутсионӣ, рукнҳои тозаи идоракунии давлат, меъёрҳои танзимкунандаи ҳаёти иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва фарҳангии кишвар роӣқ гардида, пули миллӣ ва муомилот баромад ва шиносномаи миллӣ дар арсаи қаҳонӣ эътибори гардид. Мо яке аз рукнҳои асосии давлатдории мустақил – Артиши миллӣ ва нерӯҳои сарҳадиро таъсис дода, ҳифзи марзубуми Ватан ва сарҳади давлати худро таҳти назорати доимӣ гирифтём. Чунончи Президенти кишвар, Ҷаноби Олӣ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон таъкид кардаанд: «Яке аз муҳимтарин дастовардҳои мо дар даврони Истиқлолият давлатсозӣ ва давлатдории муосири миллӣ мебошад, ки моҳиятан шакли ҳуқуқбунёд, иҷтимоӣ ва дунявиро дорад». Халқи азиятдидаи тоҷик барои таҳкими Истиқлолият, ниғаҳдошти якпорчагии марзубум, расидан ба сулҳу ваҳдат ва ягонагӣ, интихоби роҳи рушди тараққиёт

Самиоллоҳ ШЕРАЛИЗОДА
донишҷӯи соли 3

Солҳои охир мушкилоти тағйирёбии иқлим дар маркази диққати ҷомеаи ҷаҳонӣ қарор гирифтааст. Ҳукумати ҶТ ба масъалаи ҳифз ва истифодаи самараноки захираҳои табиӣ таваҷҷуҳи махсус зоҳир менамояд. Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон доир ба масъалаи ҳифзи муҳити зист ва беҳдошти он аз минбарҳои бонуфузи сатҳи миллӣ, минтақавӣ ва байналмиллалӣ маърузаҳои зиёде намудааст. Бахусус даъвати Пешвои миллат дар робита бо пешгирӣ ва мутақобилгардони бахшҳои мухталифи муҳити табиӣ ва иқтисодию иҷтимоӣ ба таъсири тағйирёбии иқлим ҷолиби таваҷҷуҳ аст. Вобаста ба ин 30-юми ноябри соли 2015 Пешвои миллат, Президенти кишвар муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зимни суҳбати хеш дар конференсияи иқлимии Париж доир ба таъсир ва паёмадҳои тағйирёбии иқлим чунин ибрози назар намуд: «Ҳарчанд ҳиссаи ҶТ дар ҳаҷми пар-

ТАҒЙИРЁБИИ ИҚЛИМ ВА ТАЪСИРИ ОН БА ҶОМЕАИ ҶАҶОНӢ

товҳои газҳои гулхонаӣ ба муҳит дар миқёси олам ноҷиз мебошад, аммо кишвари мо вобаста ба масоили тағйирёбии иқлим рӯбарӯ гардидааст. Аз 14 ҳазор пирияхи Тоҷикистон, ки барои тамоми минтақа аҳамияти ҳаётан муҳим доранд, дар давоми си соли охир беш аз ҳазор пирияхи он ба нобудӣ расидааст».

Дар ҳақиқат таъсири тағйирёбии иқлим дар Тоҷикистон бо таври возеҳу равшан мушоҳида мегардад, ки далели он тез-тез ба амал омадани офатҳои табиӣ мебошад. Босуръат обшавии пирияхи боиси таназули системаҳои обӣ ва обхезиҳо гашта, дар навбати худ хушксолӣ ва падидаҳои фалокатовари гидрометеорологӣ таъсири манфии худро ба амнияти

озуқаворӣ, захираҳои обӣ ва энергетикӣ, солимии аҳолии расонидааст.

Аз «Гузориш доир ба рушди инсон дар соли 2007» чунин бармеояд, ки дар натиҷаи гармшавии умумӣ тақрибан 332 млн. сокинони минтақаҳои назди соҳил ба бухрони экологӣ дучор шудаанд. Инчунин, 1.8 млрд сокинони сайёра аз дастрасӣ ба оби ошомиданӣ маҳрум хоҳанд шуд. Дар давоми 60 соли охир ҳарорати миёнаи солонии соҳил ба кишвари мо то 1 дараҷа баланд шуда, шумораи рӯзҳои боришоти сел афзудааст ва офатҳои табиӣ марбут ба об, ки зиёни иқтисодии онҳо дар навбати худ имкониятҳои кишварро барои ноил шудан ба рушди устувор коҳиш медиҳад, зиёд гар-

дидаанд. ҶТ соли 1998 ба Конвенсияи меъёрии СММ оид ба тағйирёбии иқлим ворид шудааст.

Ҳукумати ҶТ барои баланд бардоштани фарҳанги сарфи энергия ва қорӣ кардани технологияи каммасрафи энергия, инчунин истифодаи манбаҳои барқароршавандаи энергия як қатор тадбирҳои муассирро андешидааст. Аз ҷумла дар кишвар як зумра санадҳои меъёрии ҳуқуқӣ ва барномаҳои махсус таҳия ва қабул карда шуданд. Дар санадҳои таҳияшуда истифодаи самараноки захираҳои табиӣ, аз қабилҳои захираҳои обӣ, замин, чарогоҳҳо ва экосистемаҳо дар шароити тағйирёбии иқлим муайян гардидаанд.

Моҳияти ин масъаларо

ба назар гирифта, Ҳукумати ҶТ «Барномаи давлатӣ оид ба омӯзиш ва нигоҳдории пирияхҳои Тоҷикистон барои солҳои 2010-2050»-ро ба тасвиб расонид, ки ҳоло дар доираи он корҳои ташкилию тадқиқотӣ гузаронида шуда истодааст. Дар ҳамкорӣ бо олимони мутахассисони ҷумҳурӣ ва хориҷӣ «Экспедитсияи геофизикӣ дар Помир барои солҳои 2012-2017» ба нақша гирифта шудааст, ки тавафуқнома дар бораи баргузори он мавриди гузарш ва расмиёти давлатӣ қарор дорад. Гидроэнергетика яке аз соҳаҳои асосии бонуфузи иқтисодии Тоҷикистон ба шумор меравад. Кишвари мо иқтисодии азияти захираҳои гидроэнергетикӣ дорои дорост, ки имрӯз танҳо 5%-и онро истифода мебаранд. Обанборҳои мавҷуда дар низоми истехсоли энергияи электрикии НБО ва обёрии заминҳо кор мекунанд.

Вобаста ба масъалаи иқлими муътадил ва мусоиди кишвар бо пешниҳоди бевоситаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти ҶТ муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон солҳои 2015-2030 таҳти унвони «Об ҳамчун манбаи рушди устувор» дар сатҳи байналмиллалӣ эътироф гардид.

ШИКАНЧА ҚИНОЯТ АСТ!

Бежан ПИРОВ
донишҷӯи соли 2

Аз қадим барои ба даст овардани маълумот ва ошкор намудани қиноят аз усулҳои маҷбурсозии рӯҳӣ ва ҷисмонӣ ба таври васеъ истифода мебаранд. Ин ҳолат дар замони муосир роҳи усулҳои навро касб кард. Махсусан ваҳшонияте, ки дар давраи Ҷанги Бузурги Ватанӣ аз ҷониби фашистҳои истилогар нисбати дастгиршудагон, гумонбарон, асирон, пи-

ронсолон, зану мард ва нобилиғон татбиқ мегардид, башариятро водор намуд, ки дар самти пешгирӣ кардани кирдорҳои мазкур ҷораҳои барҳамдиҳии онҳоро амалӣ созад. Аз ин лиҳоз, 10 декабри соли 1948 Ассамблеяи Генералии СММ Эълomiaии умумии ҳуқуқи башарро қабул карда, инсон ва ҳуқуқи озодиҳои ӯро арзиши олий эълон намуд. Муқаррар гардид, ки ҳар як инсон ба ҳаёт, озодӣ ва дахлнопазирии шахсӣ ҳақ дорад. Ҳеҷ кас набояд таҳти азият ё муомила ва ҷазои саҳт, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шарафи ӯ қарор дода шавад. Ҳар як инсон барои муайян кардани ҳуқуқи уҳдадорихояш ва муқаррар кардани айбдорие, ки ба души ӯ гузошта шудааст, ба таври баробарии комил ҳуқуқ дорад,

ки парвандаи ӯро суди мустақилу бетараф ошкоро ва бо риояи талаботи адолат баррасӣ намояд. Ҳар як инсоне, ки дар содир кардани қиноят гуннаҳгор доништа мешавад, ҳақ дорад то замоне бегуноҳ доништа шавад, ки гуноҳаш дар мурофияи ошкорои судие, ки дар он барои Ҷимояи ӯ тамоми имкониятҳо фароҳам оварда мешаванд, бо тартиби қонунӣ исбот нагардида бошад.

Бо қабули Эълomiaии мазкур пешниҳод шуд, ки татбиқи кирдорҳои бо шиканча алоқамандбуда бояд дар ҳар як давлати аъзо манъ карда шуда, қиноят доништа шаванд. Дар Конститутсияи ҶТ таъкид шудааст, ки дахлнопазирии шахсро давлат кафолат дода, истифодаи шиканча, ҷазо ва муносибати ғай-

риинсонӣ ба ҳеҷ кас раво доништа намешавад. Ҳар шахс аз лаҳзаи дастгир шудан метавонад аз ёрии адвокат истифода кунад. Ҳеҷ шахс то эътибори қонунӣ пайдо кардани ҳукми суд дар содир кардани қиноят гунаҳгор доништа намешавад.

Бо мақсади таъмини кафолатҳои конститусионӣ ва ба санадҳои байналмилалӣ эътирофнамудаи Тоҷикистон мутобиқ намудани қонунгузори миллӣ дар як қатор қонунҳои соҳаи ҳуқуқ ҷиҳати пешгирӣ намудани шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф ин кирдорҳо ҳамчун қиноят эътироф гардида, барои содир намудани онҳо ҷавобгарӣ ва ҷазо низ пешбинӣ карда шудааст.

Қобили қайд аст, ки сиёсати давлат ва Ҳукумати мамлакат ба раванди пешгирии чунин як омилҳои номатлуб ба мисли шиканча ва дигар намудҳои муносибат ва ҷазои бераҳмона, ғайриинсонӣ ё таҳқиқкунандаи шаъну шараф устувор буда, тамоми самтҳои фаъолияти давлат маҳз ба таъмини риояи ҳуқуқи инсон амалӣ гашта истодааст. Шаҳодати гуфтаҳои боло, суҳбатҳои Президенти кишвар, Асосгузори сулҳу ваҳдати миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон мебошад: «Бо дарназардошти арзиши олии ҳуқуқ ва озодиҳои инсон қатъиян иброз менамоям, ки ҳеҷ як корманди мақомоти ҳифзи ҳуқуқ дар ягон маврид ҳуқуқи истифодаи шиканча ва паст задани қадру қимати инсонро надорад».

ФАКУЛТЕТИ ҲУҚУҚШИНОСӢ – ПАРЧАМБАРДОРИ МИЛЛАТ

Савлат ИZZАТУЛЛОЕВА
донишчӯи соли 3 (МБХ)

Таҷлили 25-умин солгарди Истиқлолияти давлатии Тоҷикистон дар саросари кишвар бо шукӯҳу шаҳомати хосса ҷашн гирифта мешавад. Ин санаи тақдирсози миллати тоҷик ба мисли ҷашмаҳои парокандаи кӯҳсорон, ки якҷо шуда, дарёи равону мусафоро ташкил медиҳанд миллати тоҷикро сарчамъ намудааст. Дар тӯли 25 сол мардуми шарафманди тоҷик бо мутаҳидӣ ва ягонагӣ пояҳои давлати мустақилу соҳибхитёрро устувор намуда, тавонист ки Тоҷикистонро бо ҷаҳон ва ҷаҳонро бо Тоҷикистон наздик созад.

Донишчӯени зодаи даврони Истиқлоли факултети ҳуқуқшиносӣ, ки дар фазои сулҳу осоиштагӣ таҳсил намуда истодаанд, барои пуршукӯҳ гузаронидани ин маъракаи муҳимми сиёсӣ саҳми намоёни худро гузоштанд. Симои идонаи ҳар як донишчӯи иштирокчии ин ҷашн саршор аз ғурури миллӣ ва меҳри бепоеи ин ватани маҳбуб мешавад. Дар таҷлили 25-умин солгарди Истиқлолияти дав-

латии Тоҷикистон аз факултети ҳуқуқшиносӣ теъдоди зиёди донишчӯён иштирок намуданд, ки миёни онҳо 54 нафар дар барномаи фарҳангии, ки бахшида ба рӯзи Истиқлолияти давлатӣ дар варзишгоҳи марказӣ баргузор гардид ҷалб шуда буданд. Донишчӯени саодатманди ин даргоҳи илм тӯли дуҷуммун моҳ ба ҳаво гарму офтоби сӯзони фасли тобистон нигоҳ накарда, барои муаррифии фа-

култети ҳуқуқшиносӣ ва ДМТ дар миқёси ҷумҳурӣ ва дар маҷмӯъ муррифии кишвар, ба ҷаҳониён бори дигар исбот намудани тавоноии миллати тоҷик кӯшиш намуда, мисраъҳои зеринро ба худ шиор намуданд:

Рушди Ватан ба худ шиор, мо накунем кӣ мекунад,

Ҷон ба раҳи Ватан нисор, мо накунем кӣ мекунад.

Дар баду неки ӯ шарик, мо нашавем кӣ мешавад,

Ҳифзу садоқати диёр, мо накунем кӣ мекунад.

Садорати факултет баъд аз ҷамъбасти аз ҳар як донишчӯи иштирокчии ин ҷашни пуршукӯҳ изҳори сипос намуда, декани факултети номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент Раҳмон Д.С. пайваста чунин таъкид менамояд: «Садорати факултети ҳуқуқшиносӣ ифтихор аз чунин донишчӯени ватандӯсту меҳанпарвар менамояд, ки ғурури миллӣ дар қалби ҳар яки онҳо чун шар-шараҳои баланди кӯҳсорон, ки беист ҷорӣ шуда, садои онҳо аз масофаҳои дур ба гӯш мерасад, эҳсос карда мешавад. Шумо ифтихори на танҳо факултети ҳуқуқшиносӣ, балки ДМТ, ифтихори пойтахти азизамон ва ифтихори Тоҷикистон мешошед».

Хуллас, истиқбол аз Истиқлоли кишвар ғурури миллӣ ва патриотизми моро дучанд намуда, дар рӯҳияи мо худшиносии миллӣ ва ҳештаншиносиро парвариш дод. Поянда бод, Истиқлоли тоҷик!

БАРОБАРҲУҚУҚӢ – АСОСИ ҶОМЕАИ ДЕМОКРАТӢ

Хайриддин
НАСРУЛЛОЕВ
донишчӯи соли 3 (МБХ)

Конститутсияи ҶТ меъёрҳои зиёде дорад, ки бевосита ба ҳифзи ҳуқуқи озодаҳои занон равона шудаанд. Дар моддаи 17 зикр шудааст: «Ҳама дар назди қонун ва суд баробаранд. Давлат ба ҳар кас қатъи назар аз миллат, наҷод, ҷинс, забон, эътиқоди динӣ, мавқеи сиёсӣ, вазъи иҷтимоӣ, таҳсил ва молу мулк, ҳуқуқи озодаҳои қароқат медиҳад. Мардон ва занон баробарҳуқуқанд».

Аз мазмуни Конститутсия бармеояд, ки мардон ва занон дорои ҳуқуқҳои баробар мешаванд. Дар Конститутсия оид ба ҳуқуқҳои оилавӣ ва меҳнатии занон низ суҳан меравад. Аз ҷумла, баробарҳуқуқии мардон ва занон ҳангоми ба никоҳ даромадан ва манъи истифодаи меҳнати занон дар корҳои вазнин, зеризаминӣ ва шароити меҳнатиашон зарарнок.

Дар асоси Конститутсия Қонуни ҶТ «Дар бораи қароқатҳои давлатии баро-

барҳуқуқии мардону занон ва имкониятҳои баробари амалигардонии онҳо» аз 01.03.2005 қабул шудааст. Қонуни мазкур қароқатҳои конститутсионии баробарҳуқуқии мардону занонро дар соҳаҳои сиёсӣ, иҷтимоӣ, фарҳангӣ ва ғайра ба танзим мебарорад. Ҳуқуқпоймолкуниро аз рӯи аломати ҷинсӣ пешгирӣ карда, амалигардонии имкониятҳои баробарҳуқуқии онҳоро муқаррар менамояд. Илова бар ин, барои таъмини воқеии баробарҳуқуқии занон Фармони Президенти ҶТ аз 03.12.1999 «Дар бораи баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа» қабул гардид. Фармони зикршуда таъмини иштироки фаъолонаи занонро дар ҳаёти ҷамъиятӣ ва идораи давлат қароқат дода, баланд бардоштани мақоми иҷтимоии зан ва солим намудани генофонди миллӣ, баланд бардоштани нақши зан дар таҳкими пояҳои сулҳу ваҳдат низ аз мақсадҳои фармони мазкур аст. Тибқи ин фармон Ҳукумати ҶТ барномаи давлатии «Самтҳои сиёсати давлатӣ оид ба таъмини ҳуқуқи имкониятҳои баробарии

мардон ва занон дар ҶТ барои солҳои 2001-2010»ро қабул намуд. Мақсад ва вазифаи асосии барнома чунин аст:

1. Мустақкам кардани саломатии занон, паст бурдани сатҳи фавти занон ва кӯдакон;
2. Таъмини имкониятҳои баробар дар тақсимот, васеъ намудани тайёрии касбӣ, донишҳои иқтисодӣ ва ҳуқуқӣ дар даврони гузариш;
3. Баланд бардоштани сатҳи зиндагии занон, беҳтар сохтани вазъи иҷти-

- моии онҳо, баланд бардоштани мақоми зан дар ҷомеа;
4. Таъмин ва ҳимояи ҳуқуқи занон, таъмини баробарии занон бо мардон дар тамоми соҳаҳои ҳаёти сиёсӣ ва ҷамъиятӣ;
5. Бартараф сохтани ҳар гуна маҳдудсозии ҳуқуқи занон, гузаронидани пуршишҳо бо мақсади ифшои ҳар гуна маҳдудсозии ҳуқуқи занон ва муайян кардани чораҳои зарурӣ барои пешгирии ин ҳодисаҳо;
6. Барқарорсозии муҳити зист ва экология дар кишвар, маҳдуд сохтани партовҳои зар-

рарнок. Баробарҳуқуқии мардон ва занон асоси ҷомеаи демократист, ки аз адолати иҷтимоӣ ва эҳтироми ҳуқуқи инсон бармеояд. Ҳамин тавр, ҳуқуқи занон қисми дахлнопазир, таркибӣ ва тақсимнашавандаи ҳуқуқҳои инсон мешаванд. Ҳукумати ҶТ барои баланд гардидани сатҳи саводнокии аҳоли, аз ҷумла занон кӯшиши зиёд ба харҷ медиҳад. Зеро пешбарандаи ҷомеаю давлат зан аст, он ба вучуд оварандаи наслҳои имрӯзу фардост.

Содиқи КАШРУДӢ
дастпарвари факултети ҳуқуқшиносӣ

Илҳом аз Истиқлол

Ғазалҳоям мисоли чашмаҳоянд.
Ширину софу дилкаш ҷонфизоянд.
Кунанд сероб қалби ташнагонро,
Ғазалҳоям чу оби рудҳоянд.
Ғазалҳоям ҳама Хуршеду Моҳанд,
Ба манзилҳои мақсуд мешитобанд.
Ки ҳастанд ошиқи дилдодаи назм,
Русуми бевафоиро надонанд.
Ғазалҳоям чу боди субҳгоҳон,
Вазанд бар хотири отири ёрон,
Диханд пайғоми ман чун қосиди нек,
Ба гулҳои чаман, бар андалебон.
Ғазалҳоям ҳама шахданду воло,
Ғазалҳоям ҳама лаъланду лоло.
Ғазалҳоям ба мисли кӯҳсорон,
Ки ҳастанд зинда побарҷою боло.
Ғазалҳоям ҳама қисманду ҷонанд,
Ғазалҳоям ҳама рӯди равонанд.
Ғазалҳоям ҳама панданду андарз,
Ғазалҳоям ҳақимони ҷаҳонанд.
Ғаҳе аз ишқу аз ошиқ бигӯянд,
Ғаҳе роҳи вафодорӣ бичӯянд.
Ғаҳе гӯянд аз дунёи фонӣ,
Ғаҳе роҳи дилу дилдор пӯянд.
Ғаҳе рангин созанд рӯи олам.
Ғаҳе ғамгин созанд қалби одам.
Ғаҳе бар гардиш оранд қалби хомӯш,
Ғаҳе аз ғам раҳонанд қалби пурғам.
Ғазалҳоям раҳи пурпечу тобанд,
Ғазалҳоям ба сад маънӣ китобанд.
Ғазалҳоям гулистонанду бӯстон,
Ғазалҳоям ҳама суду савобанд.
Ғазалҳоям баҳору навбаҳоранд.
Ғазалҳоям гулу савти ҳазоранд.
Кунанд васфи Худованду паямбар,
Ғазалҳоям китоби рӯзгоранд.
Ғазалҳоям майу қоми Ҷам астанд.
Ғазалҳоям чу оби Зам-зам астанд.
Сухан кӯтоҳ кун Содиқ, ба васфаш,
Ғазалҳоям рамузи олам астанд.

Истиқлолият неъматӣ бузургест ва соҳиби макону манзалат ва дар қатори халқҳои ҷаҳон ҳаққи баробарӣ доштани миллатро дар кишвари обод ва озод нишон медиҳад. Моҳияти асосии Истиқлолияти мо ин аст, ки соҳиб, нигоҳбон ва пешбарандаи сиёсати давлати ҳеш бошем.

Ҳештаншиносӣ ва худшиносӣ аз омилҳои асосии пешрафту таҳкими Истиқлолият маҳсуб мебаранд. Ҳештаншиносӣ ва худшиносӣ миллӣ эҳсоси ифтихор аз Ватанро дар дили ҳар як пиру ҷавон парвариш месозад.

**Дар дили мо сулҳу истиқбол ёрон ҷо бувад,
Ваҳдати мо шоҳроҳи зиндагии мо бувад.
Ҷамчу хуршеди саҳар бошад ливои дӯстӣ,
Аз фазои Тоҷикистон ҷилвагар, боло бувад.**

Мо бояд мазмун ва моҳияти Ватан, рамзҳои давлати: Парчам, Нишон, Суруди миллӣ, Истиқлолият, забони модарӣ, Сарқонун, пойтахт ва дигар муқаддасоти Тоҷикистонро дарк намоем ва онҳоро эҳтиром созем.

Бо шарофати эълумияи Истиқлолияти Тоҷикистон 9-уми сентябри соли 1991 дар харитаи дунё давлати мустақилу соҳибхитёр арзи вучуд кард.

**Ҷар кӣ ҷасур аст,
Ватан ҷои ўст,
Шаъну шараф ошиқи шайдои ўст.
Ҷар кӣ далер аст,
нагардад ғулом,
Зиндаю озод бимонад мудом.**

Ин аст, ки соли 1992 дар Иҷлосияи XVI Шӯрои

25-солагии Истиқлолият муборак!

Рақабалӣ САИДОВ
донишҷуи соли 4 (ихтисоси экспертизаи судӣ)

Олии Тоҷикистон даъвати 12-ум дар шаҳри бостони Хуҷанд Эмомалӣ Раҳмон раиси Шӯрои Олии ҶТ интихоб гардид. Дар хоҷагии бо номи С.Урунхӯчаев дар яке аз қасрҳои калонтарин – қасри Арбоб Иҷлосияи XVI Шӯрои Олии Тоҷикистон баргузор гардида, ошоти дода шуд.

Президенти кишвар бори аввал дар Иҷлосияи 48-уми Ассамблеяи Генералии СММ 29-уми сентябри соли 1993 суханронӣ кард. Он нутқ бо шиори «Ҷомеаи ҷаҳонӣ иқдомҳои неки моро кадрдонӣ менамояд» шухрат ёфт. Сулҳу салоҳ дар диёри пурсаховат пойдор шуда, халқу кишвар, мақомоти давлату ҳукумат барои яқпорчагии ҷумҳурӣ ва Ваҳдати миллӣ қадамҳои умедбахш гузошт.

**Сафобахшу гавҳарфишон Тоҷикистон,
Сафобахши рӯи ҷаҳон Тоҷикистон.
Азизӣ бароям чу ҷон Тоҷикистон,**

Дарат боз бар дӯстон Тоҷикистон.

Аз он рӯзе, ки давлати мо соҳибистиқлол шуд, роҳи моро ба сӯи фардо ҳамвортар ва осонтар гардонд, зеро давлати мо барои сулҳу осоиштагӣ, бунёдқориву созандагӣ ва ободонӣ корҳои назаррасро ба субут расонид. Аз ин рӯ, ҳар як фардро зарур аст, ки ба қадри муқаддасоти Тоҷикистон бирасад ва чун гавҳараки чашм ватанро ҳифз намояд.

Фарзандони дилбанди диёри азиз, Шумоёнро бо муносибати 25-солагии Истиқлолияти давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистон муборакбод меғӯям. Истиқлолияти Тоҷикистон поянда бод!

**Хушбахт касе, ки ном бар ном орад.
Дар иди ватан ҷону дил инъом орад,
Монанди кулвори қосид ҷар субҳ,
Холӣ шаваду ба халқ инъом орад.**

